

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis De Lvgo Hispalensis, Societatis Iesv, S. R. E. Tit.
S. Balbinæ Presbyteri Cardinalis, Disputationes
Scholasticæ, Et Morales De Virtute Fidei Divinæ**

Lugo, Juan de

Lugduni, 1656

Disputatio XXI. De mediis, quibus Ecclesia vtitur ad reuocandos, &
comprimendos hæreticos.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81031)

incipiendo agere de mediis, quibus Ecclesia vti potest ad hæreticos reducendos, vel comprimendos.

DISPUTATIO XXI.

De mediis, quibus Ecclesia vitur ad reuocandos, & comprimendos hæreticos.

SECTIO I. *Utrum Ecclesia cogere possit hæreticos ad fidem Catholicam recipiendam.*

II. *De alio medio, quo vitur Ecclesia contra hæreticos prohibendo eorum libros.*

VARIA sunt hæc media, inter quæ possunt etiam numerari communicatio cum illis prohibita, & pænæ etiam, quibus eos punit, sed de his duobus, quia longiorem exigunt indaginem, duabus disputationibus sequentibus agendum erit: in hac ergo Disputatione de reliquis mediis dicemus, & in primis de potestate, quam Ecclesia habet ad compellendos hæreticos, vt redeant ad Catholicam fidem, quam in baptismo professi sunt.

SECTIO I.

Utrum Ecclesia cogere possit hæreticos ad fidem Catholicam recipiendam.

I DIXIMUS SUPRA, Ecclesiam non habere potestatem cogendi infideles ad recipiendam fidem, sed solum prædicandi, & proponendi fidem, relicta illis facultate libera illam, vel amplectendi, vel respuendi. Hinc oritur præsens quæstio: an hæreticos possit Ecclesia compellere ad audiendam, & recipiendam fidem Catholicam. Ratio autem dubitandi oritur ex ibi dictis, quia fides debet esse libera credenti, & per consequens coactio nec expedit, nec est iuxta ipsius exigentiam, cum rationibus motiuis, & suasionem, non metu, & coactione debeant homines ad veram fidem allici. De hoc tamen puncto latius controuersitæ contra hæreticos antiquos, & modernos disputant, & ideo à nobis breuiter expediendum erit. Poterunt autem videri Cardinalis Bellarminus tom. 1. lib. 3. de laicis, cap. 21. & 22. Valentia in præfenti diff. 1. q. 11. membr. 3. Suarez in præfenti disputat. 20. sect. 3. qui alios afferunt.

2 Aliqui ergo in primis dixerunt non esse religionis, & fidei causa dissensiones permittendas, sed singulos relinquendos suæ conscientie, & pacem ad inuicem seruandam, & charitatem, quæ est vinculum perfectionis: quare non solum non esse puniendos hæreticos, sed nec ab aliorum consortio separandos, sed fraterna pace, & concordia retinendos. Ita dixit olim Apelles quidam apud Eusebium lib. 5. hist. c. 13. & Nicephorum

lib. 4. cap. 29. dummodo omnes Christum confiteantur crucifixum, & in eo sperent. Idem ferè docuit nostro tempore Georgius Cassander apud Bellarmin. vbi supra cap. 19. saltem quoad eos, qui symbolum, & Scripturam admittunt: nec defuere alij, qui nouissime suadere voluerint modum conciliandi hæreticos cum Catholicis, dummodo quoad substantialia fidei conuenirent, licet in alijs (vt ipsi vocant) accidentalibus dissiderent: de quibus quid quisque opinetur, non ita acriter curandum, vt ea occasione Christiana vnitas, & concordia turbetur.

Hunc tamen errorem Catholici damnant, & impugnant, & videri possunt Bellarminus, & Suarez locis citatis. Constat enim quemlibet errorem, quo aliquis à vera fide Catholicæ Ecclesiæ dissentit, sufficere ad hæresim excludentem à regno Dei: qui autem in vno delinquit, factus est omnium reus: quod maxime in fidei negotio locum habet. Qui enim semel Ecclesiæ Catholicæ aliquid certum definit, & tradenti impudenter, & obstinatè resistit, non agnoscit veram Ecclesiam, nec eius auctoritatem; non est ergo Ecclesiæ membrum, nec in re parui momenti dissentit, qui Ecclesiam, eiusque auctoritatem negat, qui supremo Ecclesiæ visibili capiti non obedit, nec obediendum putat. Vnde iam nec symbolum retinet, cum veram Ecclesiam non confiteatur, sed aliam sibi fingat; nec etiam Scripturam sacram formaliter recipit, qui eam ad alios falsos sensus detorquet, nec iuxta Ecclesiæ & sanctorum Patrum sensum interpretandam vult. Non potest ergo esse consensus Christi, & Belial, nec lucis cum tenebris, sed ad minus separandi sunt hæretici omnes à Catholicorum gremio, vt ex dicendis à fortiori constabit.

Secundus ergo error est aliorum, qui dicunt, licet conciliari non possint, saltem non esse hæreticos fidei causa puniendos. Ita olim Donatista, & posteriori tempore Ioannes Hus, & nouissime Lutherus apud Suarez vbi supra num. 3. & apud Bellarmin. cap. 2. in principio, & solet esse vulgaris hæreticorum querela, seu calumnia contra Catholicos, quod in homines diuersæ religionis atrocioribus pœnis seruiant. Quam tamen calumniam iniustam esse agnoscunt miriores alij sectarij eamque refellit nouissime vnus ex eadem secta Hugo Grotius aduersus rigidiore hæreticos. Et certè mirum est, vt notauit Coninch in præfenti diff. 18. dub. 14. num. 23. quod Ecclesiæ seruitiam, & tyrannidem hac in parte hæretici accusent, qui in Anglia, aliisque locis nulli parcunt tormenti, & seruitutis generi, quod in Catholicos religionis causa non exerceant. Quare ex ipsis multi palam iam sermone, & libris editis faudentur, posse, & debere hæreticos ea de causa pœnis, ac vltimo etiam mortis supplicio affici, quos refert Bellarmin. diff. cap. 21.

Veritas Catholica constanter docet, posse hæreticos baptizatos, compelli, & pœnis etiam cogi ad fidem Catholicam recipiendam, ac eisdem pœnis ob hæresim crimen puniri, non solum spiritualibus, sed temporalibus etiam, ac corporalibus, eamque potestatem in Ecclesia ipsa reperi, quæ quando oportuerit per se vel per sæculares Principes potest eam exercere. In his conueniunt Catholici Doctores, qui latè hæc omnia probant, & videri possunt vltra supra citatos Alfonso, Castro, Arboreus, Rossensis, Simancas, & Farinacius, quos affert Suarez

C C c 4 num. 6.

num. 6. quibus adde Nicolaum, Sanderum de Clauē David lib. 2. cap. 11. & sequentibus, vbi eruditè de hoc argumento tractat.

6
Probat ex
definitione
Ecclesiæ.

Probat primò ex definitione Ecclesiæ in Concil. Constant. sess. 15. vbi damnauit articulum 14. Ioan. Hus id negantis, eundemque Hus, & Hieronymum Praga igni tradi iussit; ita ex Leone X. in Bulla contra articulos Lutheri; & ex cap. ad abolendam, cap. excommunicamus, & aliis, de hæreticis, cap. super eo, eodem titulo lib. 6. ex Leone Papa epist. 2. ad Episcopos Italiae, & aliis epistolis multis relatis apud Suarez vbi supra num. 11. ex Lucio I. in epistola ad Episcopos Galliarum, Concil. Toler. 4. c. 57. & 59. & ex Nicæno vbi postulatū fuit à Constantino, vt hæreticos Arianos puniret. Idem constat ex legibus optimorum Principum, qui grauissimas pœnas in hæreticos statuerunt, vt constat, ex l. Manichæor. l. Arianis. l. Quicumque, Cod. de hæreticis, & aliis quas refert, & laudat Augustinus lib. 1. contra epistolam Parmeniani cap. 7. & in epist. 166. ad Donatistas, vbi addit, solum Iulianum Apostatam contra hæreticos non animaduertisse.

7
Probat ex
doctrina Pa-
trum.

Secundò probatur ex doctrina sanctorum Patrum, qui hoc idem docuerunt. Augustinus locis citatis, & epist. 48. ad Vincentium, & epist. 50. ad Bonifacium, qui licet antea in locis relatis apud Suarez num. 3. non probauerit pœnas corporales in hæretico, postea tamen prudentior experientia factus id retractauit lib. 2. retractat. cap. 5. & epist. 48. & 50. imò licet desiderauerit, vt à mortis supplicio abstineretur; id tamen iuste infligi posse planè sensuit, vt constat ex lib. 1. contra epist. Parmen. cap. 7. & tract. 11. in Ioannem & dicta epist. 50. ad Bonifacium. Videri etiam possunt Gregorius Magnus lib. 1. epistol. 72. ad Gennadium Bernardus sermone 66. in Cant. & lib. 4. de Consideratione ad Eugenium. Leo Papa epist. 91. & 93.

8
Colligitur ex
Scriptura Sa-
crata.

Tertiò hoc ipsum ex scriptura sacra colligitur: Nam in veteri testamento contra eiusmodi delicta variæ pœnæ statutæ sunt, & executioni mandatæ, vt constat ex Deuteronomio. cap. 13. 17. & 18. & lib. 3. Reg. cap. 18. & lib. 4. c. 10. & 23. imò & ipse Nabuchodonosor capitalem pœnam imposuit blasphemantibus verum Deum, vt constat ex c. 3. Danielis, quod edictum laudat Augustinus. dicta epist. 50. & alibi. In nouo etiam testamento Christus flagello prophanatores templi exire coëgit, Ioann. 2. Petrus verò verbo suo Ananiam, & Saphiram mentientes Spiritui sancto interfecit. Act. 5. Paulus Magum nondum baptizatum, qui Proconsulem à fide auertere conabatur, cæcitate percussit Act. 13. quantò maiori iure si baptizatus iam fuisset, potuisset eum punire: Et idem Paulus 1. ad Corinth. 5. incestuosum tradidit sathanæ in interitum carnis, hoc est, corporaliter vexandum, vt exponunt Theodor. S. Thomas, & alij, vt spiritus saluus fieret, & ideo hæc in se potestatem agnoscens dixerat. c. 4. vultis in virga veniam ad vos? nimirum virga illa, de qua dictum Christo fuerat psalm. 2. Reges eos in virga ferrea, & quampotestatis coercit, & punitiue virgam, cum Christus discipulis ad Euangelizandum missis in initio prohibuisset secum ferre, Matth. 10. postea tamen Ecclesiā suam morti proximus erigens præceptum illud reuocauit, & gladij vsum concessit Luc. 22. quod de gladio etiam materiali, & corporeo intelligi

debere probat eruditè Sanderus vbi supra c. 11. Neque Christus gladium illum proprium Petri esse negauit, sed reprehendit abusum, vt rectè intulit Bernardus dicto lib. 4. de Consideratione loquens cum Eugenio Papa, quem tamen gladium, inquit, qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic, conuertere gladium tuum in vaginam. Tuus ergo, & ipse tuo forsitan nutu nisi non tua manu enaginandus: alioquin si nullo modo ad te perlineret & sic, dicentibus Apostolis, ecce duo gladij hic, non respondisset Dominus, satis est; sed nimis est. Pterque ergo Ecclesiæ, & spiritualis, & materialis; sed is quidem pro Ecclesiā, ille verò & ab Ecclesiā exercendus; iste Sacerdotis, is militis manus; sed sane ad nutum Sacerdotis, & iussu Imperatoris. Videri etiam potest Augustinus. contra Faustum Manichæum, eundem gladij è Christo præcepti sensum confirmans, cuius verba refert Sanderus eodem cap. 11.

Quartò probatur ratione manifesta: quia nulla est Respublica bene ordinata, in quam non sit potestas puniendi subditorum delicta præsertim atrociora. Est enim necessaria criminum poena in primis ad vindictam, & Reipub. satisfactionem ad quem etiam finem potestas hæc in Ecclesiā reperitur, iuxta illud Pauli 2. ad Corinth. in promptu habentes vlcisci animam inobedientiam, nulla autem inobedientia deterior, quam hæresis. Secundò est necessaria punitio ad exemplum, vt alij in alieno capite sapiant, & ab his criminibus caueant, iuxta illud eiusdem Pauli ad Titum 5. peccantem coram omnibus argue, & ut ceteri timorem habeant. Quod maxime in hæresi necessarium est, quæ teste eodem Paulo, vt cancer serpit; Vnde meritis doluit S. Hieronymus lib. 3. in epist. ad Galatas cap. 5. ea de causa Arianismum per orbem vniuersum fuisse propagatum: Arius una scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est. Tertiò denique prodest poena ad bonum, & correctionem ipsius, qui puniunt: ideo enim dicitur Proverb. 13. Qui parit virga, odit filium: & ad Heb. 11. quem diligit Dominus, castigat. Et Augustinus faceret se experientie didicisse, quàm finit hæc pœnæ viles ipsis hæreticis, quorum multi hoc timore ad fidem Catholicam serio redierunt: de quo videri potest dicta epist. 48. & 50. Ideoque Paulus 2. ad Corinth. 10. dicit, potestatem hanc esse in ædificationem, si gloriatur, inquit, fuero de potestate, quam dedit Dominus nobis in ædificationem, non in destructionem, non erubescam.

Hæc autem argumenta probant, penes ipsam etiam Ecclesiā, & eius Prælatos esse hanc potestatem compellendi, & puniendi hæreticos, quia Petrus, Paulus, & alij, qui potestatem hanc in se agnoscebant, non erant Principes naturales: & quidem quoad pœnas spirituales non potest esse difficultas, cum non possint procedere, nisi à potestate spirituali. Quoad temporales verò, & corporales Suarez n. 21. dicit non posse sine errore negari. Fundatur enim in verbis illis vniuersalibus, pascite oues meas, & quodcumque ligaueris super terram, &c. Et constat ex definitione Innocentij IV. facta in Concilio generali Lugdunensi, & relata in cap. Ad Apostolicam, de sentent. & re iudicata in 6. Et ex vniuersali, & perpetuo Ecclesiæ vfu, quæ in re tanti momenti falli non poterat: & tamen propter alia etiam delicta imponere solet pœnas grauissimas, vt constat ex cap. 1.

cap. 1. de homicidio in 6. ex cap. nouit, de Iudiciis, ex Concilio Toletano 4. cap. 59. & sequentibus, & aliis decretis, quæ congerit Suarez num. 24. Cur ergo in peccato hæresis, quod aliis est grauius, potestas hæc Ecclesiæ deesse? Imo etiam si deesse ad alia crimina puniendâ, ad hoc vnum non deesse, vt constat in ipso summo Pontifice, qui ob alia delicta non potest ab Ecclesiâ iudicari: si sit tamen hæreticus potest ex communi Doctorum sententia Ecclesiâ de hoc cognoscere, & vbi à Concilio generali declaratus sit hæreticus, eo ipso à Christo deponitur, & postea potest ab Ecclesiâ puniri, sine qua potestate Ecclesiæ Respublica defectuosa esset, sicut & qualibet alia, & experientia constat penas spirituales non sufficere ad coercendos improbos, qui magis terrentur pœnis temporalibus, & corporalibus, quarum timore à delicto semel deteriti facilius præbent veritatem auditum, nam vexatio ipsa dat intellectum, & applicat se ad melius ponderanda fidei motiua, vt eam iam ferio, & ex animo amplectantur.

11 *Saluatur argumenta. Obiectio 1.* Argumenta, quæ in contrarium afferri solent, facile dissoluantur. Primò solet obijci, quia fides debet esse libera, & spontanea, non ergo debet esse coacta: sequuntur enim inconuenientia fictæ conuersionis, & alia, ob quæ diximus *supra* disp. 19. sect. 2. non esse infideles cogendos ad fidem amplectendam. Respondetur, etiam alias virtutes esse liberas, vt meritum habeant, & tamen homines pœnis coguntur sæpe ad earum actus, nempe ad iustitiam, ad castitatem, ad religionem, &c. Deinde ad fidem ipsam Deus compellit grauissimis inferni pœnis statutis, vt constat ex illis verbis, qui verò non crediderit condemnabitur. Non ergo impediunt pœnæ libertatem requisitam ad fidem, sicut nec libertatem ad alia opera bona: quia qui metu pœnæ operatur, liberè operatur, simpliciter, & absolute. Cur autem infideles nondum baptizati non cogantur ad fidem, rationem reddidimus dicta sect. 2. quia nimirum Christus non dedit Ecclesiæ potestatem nisi in subditos: sunt autem subditi solum per baptismum, ante quem sunt omnes foris extra Ecclesiam; nec baptismus licet conferatur iis, qui non præsumuntur dispositi, quales sunt coacti. Hæretici autem iam sunt intra Ecclesiam, & eius subditi, nec illis conferendus est baptismus, quare non multum refert, quod præsumantur indispositi, & ficti, minus enim periculi est in hoc, quam si impunè tollerentur errare, & dogmatizare.

12 *Obiectio 2.* Secundò obijciatur, quia in Scriptura solum præcipitur hæreticos deuicare, & ab iis recedere, non verò eos torquere, punire, occidere, vt constat ex Paulo ad Titum 3. post vnam, & secundam correptionem deuicare, & ad summum corripendi dicuntur 2. ad Timot. 2. quod idem habetur ad Titum. 1. & 2. ad Thesal. 3. & Ioann. epist. 2. Vnde Christus recedentes à se discipulos non puniuit, sed cæteris dixit, *Nunquid & vos vultis abire?* Ioann. 6. vt notauit etiam Cyprianus epist. 55. Er ipse semel Christus Math. 18. de non audiente Ecclesiam, solum dixit, *si tibi tanquam ethnicus, & publicanus*, quasi ibi sistere debeat Ecclesiastica correptio. Vnde Paulus potestatem suam non materiale, sed spirituale appellat. 2. Corinth. 10. *Arma militie nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo*, & ad Ephes. 6. *gladium spiritus, quod est verbum Dei*.

13 Respondetur, argumentum negatiuum non

concludere, præsertim, quia licet in aliquibus locis sola separatio ab hæreticis præcipiatur, quia hæc magis, & omnibus vniuersaliter necessaria est; in aliis tamen potestas puniendi satis significatur, vt vidimus. Et quidem nec adulteros, aut homicidas Christus præcepit occidi, aut puniri, ad quorum tamen punitionem nemo potestatem negabit. Permisit Christus abire discipulos recedentes, sed neque ij adhuc subditi erant Ecclesiæ Christianæ, neque Christus vsus est potestate sua ad pœnas, & correptionem materiale, nisi raro, quia sic expediebat eo tempore, sicut etiam permisit se iudicio sæcularium iudicum, ad quod declinandum potestatem habent, & præceptum sæpe Ecclesiastici Prælati.

14 *Obiectio 3.* Tertiò obijciatur vsus antiquæ Ecclesiæ, in qua per multos annos non aliter hæretici puniti sunt, quam per meram separationem, nec Apostoli, vel antiqua Concilia aliud pœnæ genus agnouerunt, vt constat ex Cypriano, Irenæo, & aliis, quos affert Suarez n. 5. Respondetur, in primis falsum esse antecedens, vt multis exemplis adductis ostendit Bellamini. *dicto lib. 3. cap. 22.* in responsione ad primum: deinde distinguenda sunt tempora, nam initio Ecclesiæ, & Prælati Christiani erant sub potestate Principum infidelium, quare non poterant vi coerciua hæreticos pœnis temporalibus, aut corporalibus, comprimere. Postea, quando Principes Christiani facti sunt, cœpit Ecclesiæ suam potestatem exercere, non solum censuris eos puniens, sed etiam examinata eorum causa, tradendo eos Principibus, vt eorum ministerio pœna pecuniaria mulcerentur, quod cum non sufficeret, quia in exilio etiam scriptis, & doctrina nocebant, peruenit fuit ad vltimum remedium, vt omni de medio tollerentur, & occiderentur, qui incorrigibiles probati essent. Exemplo ipsius Christi, vt ponderauit Augustinus *in epist. 50.* qui prius inuitauit suauiter ad nuptias, postremo addidit, *compelle eos intrare.* Luc. 14. neque enim à principio extrema remedia tentanda fuerant, donec de aliorum inefficacia constaret.

15 *Obiectio 4.* Quartò obijciatur exemplum S. Martini, qui vehementer reprobauit factum Idacii, & Ithacii Episcoporum, qui apud Imperatorem mortem Priscillianii hæretici procurabant, vt refert Sulpitius lib. 2. sacre historię circa finem, vbi idem Sulpitius inuehitur contra eosdem Episcopos. Respondeo cum Bellarmino *dicto cap. 22.* Martinum, & Sulpitium merito reprehendisse Episcopos illos, primò quia causam fidei, & Ecclesiasticam à Principe sæculari decerni voluerunt, quod S. Martinus dixit nouum, & inauditum nefas esse. Secundò quia Episcopi accusatoris munere functi sunt in causa sanguinis, quod quidem Episcopi facere non debent, sed declarare hæreticum, eumque sic declaratum tradere iudici sæculari, perendo vt clementer cum eo se gerat, alioquin ipse Sulpitius ibi fatetur expressè Priscillianum, & eius socios vita indignissimos fuisse.

16 *Obiectio 5.* Quintò obijciatur, quia Iacobo, & Ioanni volentibus comburere igne de Cælo delapso Samaritas ob irreuerentiam in Christum, dixit ipse Christus *nescitis, cuius spiritus estis.* Luc. 11. non est ergo iuxta spiritum Christi, & Ecclesiæ hæreticos comburere. Respondetur, Samaritas illos nondum fuisse intra Christi Ecclesiam sicut sunt hæretici. Addit Bellamini, Iacobum, & Ioannem

Ioannem actos non zelo salutis animarum, sed amore vindictæ, ideo à Christo obiurgatos. Facilius dici potest admonitos discipulos de doctrina, & Spiritu Christi, quam ipse in memoriam eis reuocauit verbis proximè sequentibus dicens: *filius hominis non venit animas perdere, sed saluare*; in suo nimirum humilitatis aduentu patientiæ potius, quàm potestatis exempla exhibiturus, sic enim interpretatur Hieronymus epist. ad Algasiam dicens: *Dominus, qui non ad iudicandum venerat, sed ad saluandum, non in potestate, sed in humilitate, non in Patris gloria, sed in hominis vilitate, increpat illos, qui non meminerunt doctrine sue, &c.* Sicut ergo Christus iudicandi potestatem in hac mortali vita non exercuit, sed postea; ita nec puniendi nisi raro, vt quando negotiatores flagello è templo ad correctionem eiecit.

17
Obiectio 6.

Sexto obicitur ex Matth. 13. vbi seruis volentibus eradicari zizania, Dominus non permittit, sed dixit, *finite vtraque crescere vsque ad messem*, vbi zizaniorum nomine intelliguntur hæretici, quos non esse occidendos notarunt ex iis verbis, Chrysostomus ibi; & Cyprian. lib. 3. epist. 3. ad Maximum, & Urbanum. Respondetur, hunc locum ad hoc ipsum obiectum esse Augustino à Donatistis, vt ipse testatur lib. 3. contra. epist. Parmen. cap. 2. qui Augustinus licet in libr. quæstion. in Matth. quæst. 11. intellexerit per zizania hæreticos, id tamen postea retractauit lib. 2. retracta. c. 28. vbi ex Cypriano docet, intelligit omnes malos, quod idem sentiunt Gregor. Ambros. & Theophyl. apud Cornel. in illum Matth. locum, & idem etiam Augustinus sermone 39. de seditis. Quare sicut Christus non prohibet fores, homicidas, & alios extirpari è republica, pœnis etiam capitalibus; sic nec id prohibet de hæreticis, qui nequiores sunt: solum prohibet, ne auferantur cum detrimento tritici, vt significant verba illa, *non ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis, & triticum.* Quod periculum subest, quando vel discerni non possunt mali à bonis, vel extirpatio malorum rixas, & pericula probis ipsis excitabit. Ideoque Chrysostomus in contrarium adductus eo casu prohibet improborum, & hæreticorum occisionem; vt relatis eius verbis probat Bellarminus in respons. ad 10. Cyprianus verò non loquitur de solis hæreticis, sed de omnibus sceleratis, quos tamen omnes auferre, dicit pertinere ad solum Deum qui solus potest eos omnes dignoscere. Alia argumenta leuiora omitto, quæ videri possunt apud Bellarm. dicto cap. 22.

18

Potestis puniendi hæreticos & cogendi ad fidem Catholicam recipiendam, extendi etiam ad eos, qui in infantia baptizati sunt, & ad eos qui metu etiam iniusto coacti baptismum susceperunt, in quo errasse videtur Erasmus in præfatione in Mattheum, dicens, infantes baptizatos debere postea adultos interrogari, an velint in religione Christiana permanere, quod si nolint, relinquendos liberos ad eligendam religionem. Quod tamen absurdissimum est. Cum enim potestas hæc fundetur in superioritate, & Iurisdictione, extenditur ad omnes subditos Ecclesiæ: certum est autem, quemcunque baptismo (si tamen inualidus non fuit, ex defectu intentionis requisita; vel ex alio capite) baptizatum ingredi in Ecclesiam, sicutque eius subditum, vnde in Concil. Toleran.

IV. an. 55. metu etiam baptizatos ad fidem retinendam cogendos esse definitum fuit, & in perpetua Ecclesiæ praxi seruat.

Inferitur secundò, posse hæreticos cogi, per se loquendo, ab Ecclesiâ, vt filios suos paruulos offerant baptizandos. Nam sicut Ecclesiâ potest hoc obligare Catholicos, quia subditi eius sunt, ita potest, & hæreticos, in quos non minus iuris habet: quare licet de infidelibus etiam subditi sint Ecclesiæ in temporalibus, vel Principi Christiano, negent communiter Doctores posse eos ab Ecclesiâ cogi vt filios suos infantes baptizari permittant: de hæreticis tamen id omnes concedunt, quia subditi Ecclesiæ sunt, vt cum aliis docet Suarez 3. tom. in 3. part. disp. 25. sibi. 3. in princip. Quod intelligi debet, siue parentes sint subditi Principi Catholicis in temporalibus siue Principis hæreticis, siue etiam Principi Pagani non baptizati, quia potestas hæc fundatur in iurisdictione spirituali, quam Ecclesiâ habet supra parentes baptizatos, quæ non deficit ex eo, quod illi in temporalibus Principi Pagano subditi sunt.

Dixi tamen, per se loquendo, posse cogi hæreticos ab Ecclesiâ, vt offerant suos paruulos baptizandos: quia per accidens aliquando non potest Ecclesiâ vti hac potestate, imò nec baptizare hæreticorum liberos, quando scilicet certum est impie postea à parentibus educandos in sua hæresi, nec est spes vt ab eorum potestate separari possint: hoc enim cederet in iniuriam ipsius baptismi, si conferretur iis, quos certum mortaliter est per Apostasiam vel hæresim recessuros à professione fidei baptismi facta. Quare Theologi communiter dicunt non posse seculo necessitatis casu, Sacerdotem Catholicum licet baptizare paruulos hæreticorum filios apud parentes educandos, atque adeo certissime postea à Catholica fide defectores. Ita Suarez dicta disp. 25. sect. 4. Coninck de sacramentis, quæst. 68. art. 10. dicit. unico num. 81. & alij.

Non defunt tamen, qui benignius in hoc puncto loquantur. Layman enim lib. 5. Theolog. moral. tract. 5. cap. 6. num. 12. dicit contrarium in Germania seruatum esse in praxi sæpe à viris doctis, & piis, & merito, quia periculum peruersionis non est adeo propinquum, aut certum, cum fieri possit, vt infantes, ante vsum rationis moriantur, & per baptismum saluentur: & quia plerumque spes non parua est, vt hæreticorum filij aliquando in fide Catholica instruantur, quam idcirco libentius recipiunt, si sciant à Catholico Sacerdote se esse baptizatos. Ad id potest tamen à parentibus, & ministris hæreticis falsi dogmata edoceantur, interdum ignorantia diffculter vincibili laborare, atque adeo non esse pertinaces hæreticos, sed saluari posse, si de peccatis post baptismum commissis vera conuersione doceant. Hæc Layman, cuius sententiam probabillem satis dicit Diana part. 3. tract. 4. de sacramentis, resolut. 7.

Imò ipse Suarez non videtur longè ab hoc sensu abesse, nam dicta sect. 5. volum. 2. fatetur in primis videri valde rigidum, & contra omnium consuetudinem negare id posse licet fieri: quod confirmat, quia sequeretur etiam non posse licet baptizari paruulum filium parentis Catholicum quidem, sed hominis sceleratissimi, & in cuius potestate manens filius educabatur etiam in iisdem peccatis, amitteret charitatem in baptismo.

peius suscepiam. Sequela autem probatur, quia baptismus non minus requirit dispositionem ad charitatem, quam ad fidem, & utroque modo perditur effectus baptismi, siue postea à fide quis deficiat, siue à sola charitate. Propter quæ fateatur posse alicui videri, hunc solum articulum periculi peruersionis non sufficere ad reddendum illicitum hunc actum, si alioquin possit esse spes moralis subueniendi alio modo his periculis, & adhibendi diligentiam, ne illa sacrilegia sequantur.

23 *Quando nam conferendus sit baptismus filiis hæreticorum.*
Ego puto, in re ipsa hos auctores parum, aut nihil dissidere. Vtrique enim fatentur, quando nulla esset spes fidei retinendæ, non esse conferendum baptismum. Vtrique fatentur conferri posse, quando spes probabilis talis esset. Dissidium, si quod remanet, est circa factum ipsum, an de facto possit concipi eiusmodi spes, quando paruulus hæretici filius, & in eius potestate mansurus baptizatur, quod iudicium morale pendet ex circumstantiis personarum, loci, sociorum, consanguineorum, & aliis. Sunt enim plerumque parentes hæretici, qui non agere filios suos in ætate adulta ad scholas magistrorum Catholicorum mittunt, ubi facile simul cum doctrinâ fidem Catholicam discunt, vel certe discere faciliè possunt, & nisi nimis proterui sint, condiscipulorum exemplo, & pietate mouentur, quare de iis non est desperandum, sed potius prudenter sperandum, quod fidem retinebunt. Credo etiam, non paucos ex iis excusari per longum tempus à peccato infidelitatis ignorantia inuincibili, quia nec iis sufficienter proponuntur Catholica dogmata suis erroribus contraria, nec obligatio grauis inquirendi, & examinandi moria nostræ religionis. Quare ubi consuetudo illa est, ut Sacerdotes Catholici baptizent hæreticorum filios à parentibus oblatos, ego eam non facile damnarem. Præsertim cum eo ipso, quod Parens hæreticus filium suum sponte velit à Catholico baptizari, credi possit non esse ita insensum parentem in religionem Catholicam, ut sollicitè, & anxie postea filium iam adultum ad suam sectam trahere conetur: neque etiam id contingit, nisi in locis, ubi magna sit copia Catholicorum, & libertas fidei Catholicæ profuturæ, in quibus locis facillimè poterit filius postea fidem Catholicam scire, & in ea permanere, si velit eadem ferè facilitate, ac si à parentibus Catholicis genitus fuisset: quorum filij facillimè etiam possunt in iis locis hæreticorum consuetudine, & familiaritate peruertere, vel morientibus parentibus venire in potestatem consanguinei hæretici, quod tamen periculum non attenditur, ut iis in infantia baptismus non conferatur.

SECTIO II.

De alio medio, quo vititur Ecclesia contra hæreticos, prohibendo eorum libros.

24 **H**Oc est alterum medium, quo Ecclesia uti solet ad hæreticos comprimendos, eorumque doctrinam impediendam, dum eorum libros, eorumque lectionem omnino prohibet. Aduersus quam prohibitionem, & librorum incendium querelas multas hæretici iactant, quas doctè refellunt Bellarminus lib. 3. de luctu, capite 20. &

Suarez in præfati disp. 20. sect. 2. fingunt enim mendacissimè hæretici huius temporis, hoc genus prohibitionis incognitum fuisse in Ecclesia antiqua, cuius contrarium constat ex innumeris exemplis, quæ congerunt prædicti doctores. Nam in primis actum 19. multi ex fidelibus denud conuersis adduxerunt, & publicè combusserunt libros vanos, & superstitiosos, quos habebant: & Clemens lib. 1. Constit. Apost. c. 7. refert libros Gentilium, & falsorum Prophetarum fuisse fidelibus ab Apostolis prohibitos: & in Concilio Nicæno, teste Nicephoro lib. 8. cap. 184. statutum est, ut Arii libri cremarentur, & Constantinus addidit æpitis penam eos occultantibus. Socrates item lib. 1. cap. 24. refert Marcellum, & Ancyranum damnatum fuisse, quod nolisset more solito libros suorum errorum comburere: & lib. 6. cap. 9. refert Epiphanius in synodo Cypri coacta prohibuisse fidelibus Origenis libros: & in Concilio Carthaginiensi 4. can. 16. solis Episcopis permittitur in casu necessitatis hæreticorum libros legere. Et Theodorus in l. Damiano, Cod. de hæreticis, ex præscripto Concilij Ephesini, iussit comburi Nestorij libros, & idem constat ex lege Mathematicos, Cod. de Episcopali audientia, in qua libri Mathematici nostræ religioni contrarij iubentur comburi in oculis Episcoporum. Et in l. quicumque §. nulli, & §. omnes Cod. de hæreticis, prohibentur, & igni adjudicantur libri omnes Eutichetis ex præcepto Concilij Chalcedonenensis actione 3. Item Leo I. epist. 91. ad Turibium cap. 15. & 16. & Gelasius in cap. sancta Romana, distinet. 15. libros hæreticorum prohibuerunt, & addidit Leo, censendos esse hæreticos eos Episcopos, qui eiusmodi libros in domibus fidelium retineri permitterent. Idem constat ex 5. synodo alt. 1. & ex constitutione Iustiniani, quæ habetur inter nouellas, & est 42. & ex 7. synodo alt. 5. ubi etiam Can. 9. additur excommunicatio legentibus hæreticorum libros. Et in Concilio Constant. sess. 8. confirmatur decretum Concilij Romani prohibentis libros VViclephi. Videri possunt plura, quæ congerit Basilus Pontius in Appendice post librum 12. de matrimonio, cap. 2. n. 7. Denique constat, opera hæreticorum antiquorum non reperiri, quod fieri non potuit, nisi studio eorum, qui ea omnino extinguere, & aboleri procurarunt.

Ratio etiam est clara, quia si necesse est vitare sermones, & colloquia hæreticorum, ut ex Apostolorum doctrina apertè constat, multò magis necesse erit eorum scripta fugere, quæ efficaciora sunt ad pervertendos lectores: tum quia magis facile extenduntur, & faciliè omnes prouincias, & loca penetrant, quàm vox viva extendi possit, tum quia maiori attentione, & studio composita sunt, & maiori etiam attentione leguntur, & considerantur & magis permanenter nocent. Vnde ipsi etiam Gentiles libros moribus, vel suæ etiam falsæ religioni contrarios accorare prohibebant, & comburebant, ut constat ex Valerio Maximo lib. 1. c. 1. ex M. Tullio lib. 1. de natura Deorum, qui id circa libros protagoræ Athenienis iussu factum refert, & multa congerit Lottius in Act. Apost. c. 19. vers. 19.

26 Est autem aduertendum, duplicem esse titulum ad hoc faciendum. Primus est per modum medicinæ, ut bono fidelium consulari, auerendo scilicet ab iis venenum, quod ex horum librorum lectione haurire possent. Secundus est per

Ecclesia potest prohibere fidelibus libros Paganorum, & Iudæorum.

per modum pænæ, quæ Auctor hæreticus iustissime plectitur, ut qui in doctrinæ abusu deliquit, in eadem doctrina puniatur, ablata ei potestate vilo modo docendi. Prior autem titulus efficacior est, cum extendatur ad libros etiam eorum, qui subditi prohibentis non sunt. Vnde Ecclesia potest prohibere fidelibus libros Paganorum, & Iudæorum, qui eius subditi non sunt, quia prohibitio solum dirigitur ad fideles subditos quibus in eorum bonum horum librorum usus interdicitur. Possunt etiam ex hoc capite inquisitores vnius Prouinciæ, v. gr. in Hispania prohibere ibi libros Auctorum externorum, qui illis inquisitoribus non subduntur: non enim agitur causa contra personas ut puniantur, sed de bono subditorum, ut non peruerantur. Quare immerito sæpè Auctores conqueruntur, quod nec citati, nec auditi condemnentur: hoc enim necessarium esset, quando causa ageretur contra auctores ut Reos: secus verò est quando agitur solum de bono subditorum procurando, licet inde indirectè Auctoris nota aliqua subsequatur. Nam pater familias punire non potest filium alienum, nec eum corripere: potest tamen proprios filios ab eius consuetudine separare eamque illis prohibere, ne fortè scelerati sodalis improbis moribus inficiantur. Fateor tamen, quia consequenter auctoris nomen ex libri prohibitione grauius læditur, diligentiam maximam adhibendam, ut quod deest defensionis propriæ, dum Auctor non auditur suppleatur diligenti examine, & si fieri possit assignato quasi procuratore aliquo Auctoris absentis, qui bona fide adducat, quæ in defensionem Auctoris allegari possent: quando scilicet Auctor Catholicus est, & bonæ aliquin existimationis; quo casu non videtur prætermittendum, quando error non est omnino manifestus, ut ab Auctore antea exigatur, ut declarent sensum suæ doctrinæ, qui sensus si Catholicus appareat, poterit iudicium iussu, si necesse fuerit, addi in ipso libro, nempe Auctorem non nisi in tali sensu doctrinam illam tradidisse, atque ita eam explicasse. Quo pacto res tota facilius transigitur, & cum leuiori Auctoris præiudicio obtinetur melius finis, qui desideratur, dum constat, Auctorem ipsum iudicium, & Censuram sententiæ consentire. Aliter cum hæreticis Ecclesiæ hostibus agendum est, quorum verba etiam dubia in deteriorem sensum iuxta eorum mentem interpretanda sunt: subdole enim verbis ambiguus vtuntur, ut se se simplicioribus mentibus insinuent; aliter verò cum Catholicis, quando ij tales sunt, ut sperari possit ab ipsis vel spontanea correctio, vel talis interpretatio, quæ apposita periculum totum doctrinæ parum tutæ præcaueatur.

28

Obiectio 1. Cui hæreticorum libri prohibentur fidelibus, non autem libri gentilium, & Iudæorum.

Obiiciunt tamen hæretici primò, quia libri Gentilium, & Iudæorum permittuntur; cur ergo hæreticorum non permittuntur, qui magis ad fidem Christianam accedunt? Respondeo, imò ideo non permittuntur, quia facilius decipiuntur eorum lectione simplices, dum sub vestimentis ouium lupi rapaces latent; Gentilismus enim & Iudaismus emortui sunt, & cadauera supersticiosa, à quibus nullus Catholicus decipitur. Prohibentur tamen aliqui libri Turcarum, & Iudæorum, in quibus blasphemix contra Christum, vel religionem Christianam continentur, & prohibiti etiam fuerunt initio nascentis Ecclesiæ, ut vidimus, libri Gentilium, de falsa eorum religio-

ne quando manebat adhuc affectus aliquis non extinctus versùs superstitionem gentilium, quod tamen periculum etiam omnino in Ecclesia cessauit.

Secundò obiiciunt, quia alioquin debuissent aboleri libri veterum hæreticorum, Tertullianij, Origenis, Eusebij, Pelagij. Respondetur in primis opera Pelagij non extare nisi fragmenta aliqua relata à Catholicis: & in vniuersum ea opera permitti: tum quia iam errores noti sunt, & nemo de illis curat: tum quia necesse est, quod maneat noticia eorum errorum, quales fuerint, ut constet cur fuerint damnaui, & quia multa alia ad mores antiquæ Ecclesiæ spectantia, & vera dogmata in iis continentur, quæ aliunde constare nobis non possent. Quæ ratio non procedit in scriptis nouiorum hæreticorum, in quibus licet aliqua etiam vitia reperiuntur, eadem tamen melius, & tutius apud Catholicos improbes leguntur, & cum eorum hæreses abolitæ nondum sint, periculum maius est, ne horum librorum lectione propagentur.

Tertiò obiiciunt, quia Patres antiqui non abstinabant à lectione hæreticorum sui temporis, ut de Theophilo refert Socrates lib. 6. hist. cap. 15. & de seipso fatetur Hieronymus in epist. ad Alexandrum, & Minierum, & de Dionysio Alexandrino refert Euseb. lib. 7. hist. cap. 16. qui cum ea de causa reprehenderetur, & abstinere vellet, visione diuina monitus fuit his verbis: *lege omnia quæ in manu tuas veniunt, valebis enim omnia expendere, & probare.* Respondetur, imò hinc constare non bene audisse in vniuersum, qui eos libros legerint omnes ij Patres ea de causa detractiones passi sunt: sed immerito, quia hodie etiam Ecclesiæ hæreticorum libros aliquibus doctis, & probatis viris permittit, quales ij erant, ideoque visio diuina rationem addidit Dionysio dicens: *valebis enim omnia expendere, & probare.* Da mihi nunc alium Dionysium, & facile facultatem impetrabit: nunc tamen à sede Apostolica impetranda est, quæ tunc fortasse ab Episcopo haberi poterat, nam & Episcopi ipsi iure suo legere poterant.

Quartò obiiciunt, quia Paulus 1. ad Thimotheum 5. monet: *omnia probate, quod bonum est tenete:* quæ verba Gelasius in tomo de vinculo anathematis ad hoc affert, suadens posse Concilium Chalcedonense partim recipi, partim non recipi, sicut fit circa libros hæreticorum. *Nunquidnam* (inquit) *in ipsorum hæreticorum libris non multa, quæ ad veritatem pertinent, posita leguntur? Nunquidnam ideo veritas reijcienda est, quia illorum libri, ubi prauitas inest, reijciuntur? Aut ideo prauis libri suscipiendi sunt eorum, quia veritas, quæ illis inserta est, non negatur?* Respondetur, Paulus non dicit suscipienda esse omnia, sed probanda. Hæc autem probatio, & examen non ad omnes indiscriminatim pertinet, sed ad Prælatos Ecclesiæ, quorum iudicio libri hæretici reprobati sunt, propter certissimum peruersionis periculum, si omnibus in vniuersum permittantur. Verba autem Gelasij magis meo iudicio significant, libros illos, in quibus veritas erroribus admixta est reiciendos; quamuis veritas ipsa materialis, quæ in illis reperitur, non ideo reicienda sit, quia in libro, qui reicitur reperitur. Hunc enim sensum habent verba illa: *Nunquidnam ideo veritas*

veritas refutanda est, qua illorum libri, ubi prauitas inest refutantur? non dixit refutati solum prauitatem in libro repertam, sed librum ipsum etiam in quo reperitur. Vnde quamuis veritas ibi reperta suscipienda sit, librum tamen ipsum suscipiendum non dixit, sed potius id tanquam absurdum negauit, dicens: *Aut ideo prauis libri suscipiendi sunt eorum, quia veritas, quae illic inserta est, non negatur?* Non ergo significat librum suscipiendum propter veritatem quam continet, sed veritatem ibi contentam suscipiendam, quamuis liber ubi continetur non suscipiatur.

Supposita itaque iustificatione causae ad hanc prohibitionem, statuendum est, de facto prohiberi ultra leges antiquas iuris ciuilibus, expressis verbis in Bulla Cœnæ Domini quotannis legi, & promulgari solita, ubi num. 1. excommunicantur excommunicatione soli summo Pontifici referata omnes hæreticorum libros hæresim continentes, vel de religione tractantes, sine auctoritate Sedis Apostolicæ scienter legentes, aut retinentes, imprimentes, seu quomolibet defendentes ex quavis causa, publice, vel occulte, quouis ingenio vel colore. Quæ prohibitio, quia solemniore est, & magis stricta, prius breuiter declaranda erit, postea verò de aliis prohibitionibus aliquid dicemus. Oportet ergo circa hanc prohibitionem videre primò, quos libros comprehendat, secundo quas personas obliget, tertio, quas actiones prohibeat, quartò sub quibus pœnis, de quo ultra alios scripsit optimè Thomas Sanchez lib. 2. in Decalog. cap. 10. num. 20. & sequentibus.

§. I.

Qui, & quorum libri prohibeantur in Bulla Cœnæ.

33 **P**rohibentur libri hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes; circa quæ verba dubitatur primò, an vna epistola, vel concilio hæretici comprehendatur nomine libri, in hac Bulla clausula. Affirmat Vgolinus, quem affert, & sequitur Suarez in præsentis disp. 20. sect. 2. num. 10. Megala etiam in 3. part. lib. 3. cap. 1. num. 55. & Farinacius de hæresi quest. 180. n. 30. & 31. Alij tamen satis probabiliter negant, Thomas Sanchez dicto cap. 10. num. 29. Duardus, & Bonacina, quos affert, & sequitur Castro Palao 1. tom. tract. 4. disp. 2. puncto 10. §. 1. n. 5. Layman, Laurentius Portel, & Soula, quos affert, & videtur approbare Diana parte 1. tractat. de Bulla Cruciatæ, resolut. 34. Ratio est, quia verba legis pœnalis accipienda sunt in sua proprietate, nemo autem in communi sermone dicit, se habere, vel emississe librum nouum, quando vnâ epistolam, vel concionem breuem accepit, vel emit. Confirmatur, quia quamuis non liceat libros sine Auctoris nomine imprimere de rebus factis stante prohibitione Concilij Tridentini sess. 4. has tamen paruas scripturas sub eo Concilij decreto non contineri vsus ipse declarauit, vt testatur Azor tom. 1. lib. 8. cap. 17. quest. 4. in fine. Idem ergo dicendum erit de clausula Bullæ Cœnæ prohibente libros hæreticorum, vt quidquid sit de aliis prohibitionibus, quæ non solum libros nominant, sed quamlibet scripturam, quas affert Castro Palao ubi supra, num. 6. Card. de Lugo de virtute Fidei diuina.

in hac tamen prohibitione, & censura Bullæ Cœnæ libri soli, qui propriè libri dicuntur, comprehenduntur.

Obiiciunt primò, quia lex hæc, licet odiosa appareat, est tamen fauorabilis, cum edita sit in fauorem fidei, & ad defensionem, & tuitionem fidelium, ergo non est restringenda, sed amplianda iuxta vulgarem regulam, *odia restringi, fauores conuenit ampliari*. Respondeo in primis, nec in lege fauorabili extrahenda esse verba ad sensum, ultra eorum proprietatem, qualis esset, si vnica charta appellaretur liber. Deinde licet finis vltimus huius legis sit fauor fidei, materia tamen immediata, & proxima est odiosa, nempe pœna legentis, & habentis libros tales: regula autem communis est, quòd in pœnis mitior est interpretatio facienda, quia omnis lex pœnalis est odiosa, quod non esset verum si attendendus esset finis vltimus, nam lex statuens pœnas homicidis, furibus, & aliis omnibus, habet pro fine bonum, & quietem Reipublicæ, defendere innocentes, vt tuto degant, &c. & tamen omnes illæ leges odiosæ censentur, & earum verba restringuntur potius, quam amplientur.

Secundò obiiciunt, quia in his scripturis militat eadem ratio, quæ in libris, imò, & maior, cum sit maius periculum, quòd magis latenter communicantur, quam libri. Respondeo, in primis non esse eandem rationem: nam libri magis manenter nocent: deinde in pœnis non fieri extensionem ad casum diuersum, licet procedat eadem ratio, donec legislator ea de causa extendat etiam legem ad eum casum.

Tertio obiicitur responsio Cardinalium Congregationis Concilij Tridentini, qui dixerunt, decretum Concilij sess. 4. circa editionem librorum comprehendere etiam annotationes, sectiones, conciones, disputationes, & similia, vt referunt Capuccinus in compendio priuilegiorum fratrum mendicantium, verbo *Imprimere*. Eman. Roder. Barbosa, & alij, quos affert Castro Palao ubi supra num. 4. & Marzilla, quem affert Suarez dicto n. 10. Ergo librorum nomine alia etiam breuiore scripturæ comprehenduntur, quamuis librorum solum fiat mentio, quia frequentius in vsu habentur. Respondetur, merito sacram Congregationem id respondisse, quia decretum illud Tridentini factum fuit ad obseruantiam decreti Concilij Lateranensis sub Leone X. sess. 10. vt constat ex eiusdem Tridentini verbis. In Lateranensi autem statutum fuerat de libris, & quacunque alia scriptura. Vnde cum idem Concil. Trident. sess. 25. versus finem indicem librorum prohibitorum remisisset iudicio, & decreto Summi Pontificis Pij IV. ipse postea Bulla, & decreto speciali illum edidit, & confirmauit, & iuxta mentem Tridentini explicari voluit, quod in librorum, aliarumve scripturarum impressione obseruetur decretum Concilij Lateran. vt habetur in regula 10. eiusdem indicis. Non ergo mirum, si Congregatio respondit, decretum illud Tridentini debere obseruari in alijs etiam scripturis imprimendis, cum id habeatur expressum in Lateranensi, & in indice edito auctoritate Pij IV. ex præscripto eiusdem Tridentini. Imò inde retorquetur argumentum, quia Concilium Lateranense, & Pius IV. ultra libros explicuerunt etiam alias scripturas, eas vtique à libris distinguentes, ergo nisi expli-

D D d

carentur

carentur, non intelligebantur librorum nomine comprehensa.

36 *Obiectio.* Quartò obicitur, quia prohibito libro quælibet pars illius libri, atque adeo singula eius folia, etiam si ab aliis separantur (prohibita sunt, fatentur Sanchez, & alij, ergo non solum prohibentur libri strictè sumpti: nam duo folia libri separata ab aliis, non sunt magis liber, quam epistola duobus foliis, seu chartis contenta. Respondeo negando consequentiam: quia cum liber, non sit aliud, quam omnes eius partes, non potuit liber prohiberi, quin prohiberentur eius omnes partes, quæ quocumque postea ferantur etiam ab aliis partibus separatæ, ferunt secum suam prohibitionem partialem. Epistola verò brevis, nec est liber, nec pars libri prohibiti, quare nec totaliter, nec partialiter prohibitionem illam participat. Notant autem bene prædicti Doctores, prohibito libro, prohibitum etiam esse indicem libri, præcimum, & similia, quia hæc omnia in rigore partes sunt illius libri prohibiti.

37 *An si aliquis cum facultate requisita librum hæreticum legat, & non teneat sententiam, vel solum argumentum eorum, quæ hæreticus dicit, ut substantiæ recorderetur, non videri prohibita, quia nec sunt liber hæreticus, nec pars illius moraliter loquendo.* Si verò transcriberet sibi partem libri, prout est in ipso libro, eadem esset ratio de illo scripto, ac si aliquas chartas à libro separaret, & sibi reseruaret, esset enim verè pars illius libri alio caractere scripta.

38 *Quando ex concilio, vel epistola hæretici non censetur attingere libri mensuram, ut in hac Bullæ cenzæ prohibitionem non comprehendatur?* Respondeo, hoc iudicium morale esse, & videndum iuxta communem, & vulgarem loquendi modum, an ille propriè loquendo appelleretur liber, an potius codex, vel charta. Castro Palao *vbi supra num. 5. in fine* fatetur dispositionem hæretici decem folia continentem librum esse, & comprehendendi hac prohibitionem; quod fortasse intelligit de decem foliis papyri integre: nam si ea reducerentur ad formam minorem in octavo, ut dicunt, vel in decimo sexto, libellum certè completerent: sunt enim libelli aliqui præ manibus, quæ 64. chartas in decimo sexto habent, quibus octo chartæ papyri integre correspondent. Sic de Persij versibus dixit Marialis, *sapius in libro memoratur Persius uno*: cum tamen omnia eius carmina libellum vix impleant paucorum foliorum, & quod plus refert, S. Ioannes Apocalypsim suam librum sæpe appellat *c. 22* cum tamen tota paucis foliis comprehendatur. Fateor tamen, moraliter hoc accipiendum esse, neque enim sola quantitas, vel mensura materiæ consideranda videtur: nam continget, orationem aliquam publicè memoriter recitatam plus materię continere, quam totus Persij liber contineat: & tamen oratio illa si publicè edatur non appellabitur liber, sed declamatio; seu oratio: quare consulendus est hominum usus, ex quo vocabula suam vim habent, & iuxta eundem usum videntur.

39 *An comprehendendum est, an aliquod hæreticum scriptum sit, vel non sit dicendus liber.* Secundò dubitatur circa eandem partem, an comprehendantur libri hæreticorum etiam

non typis editi, sed manuscripti. Respondetur ex omnium sensu comprehendendi: ita Sanchez *dist. 2. num. 10.* Sanchez *dist. 10. num. 28.* Vgolinus, quem affert, & sequitur Castro Palao *vbi supra num. 3.* Ratio autem est clara, quia antequam Typographia ars inueneretur, componebantur, & euulgabantur verè libri, & prohibitorum: non desierunt autem esse libri hæreticorum: non desierunt autem esse libri illi qui antea erant libri, per aduentum Typographiæ: liber ergo manuscriptus verè est liber, & Denotatus qui confertur per contactum libri Evangeliorum, verè confertur potest potest libro Evangeliorum manuscripto, & sic de aliis, in quibus de libris agitur, & in ipsi Bibliothecis celebrioribus præsertim in Vaticana, maxima librorum pars est ex manuscriptis antiquis.

Tertiò dubitatur, an ad hanc censuram bullæ cenzæ incurrendam, necesse sit quòd Auditor libri sit damnatus de hæresi, an verò sufficiat esse hæreticum. Nam Grassius *1. parte decis. lib. 4. cap. 18. num. 40. & 43.* dicit requiri ut liber sit hæretici condemnatus. Hæc tamen verba non de condemnatione iuridica, sed de certitudine interpretatur Sanchez *vbi supra num. 24.* Nam ipse Grassius affert statim in Exemplum Erasimum, de quo non constabat clarè an esset hæreticus: si tamen id constet, id sufficit, ut docet Sanchez, & Suarez *dist. 2. num. 11.* Castro Palao *vbi supra num. 1.* & alij: & colligitur clarè contextu Bullæ, excommunicantur enim omnes hæretici, eorumque libros legentes tenentes, &c. ergo eorum libri ibi prohibentur, qui immediate ante excommunicantur ob hæresim: excommunicatio autem illa comprehendit certissimè omnes hæreticos, etiam non denunciatos, nec declaratos, ergo eorum etiam libri ibi sub ea excommunicatione prohibentur, si tamen lectori constet Auditorem esse hæreticum.

Non tamen comprehenduntur hac Bullæ clausula libri infidelium non baptizatorum, quia ij hæretici non sunt, ut cum aliis Suarez *dist. 2. num. 1.* qui notat hæretici nomine hic intelligi etiam Apostatam, qui post baptismum ad Iudaismum, vel Paganismum transiit, nam ij omnes hæreticorum penas patiuntur; si autem non sit baptizatus non comprehenditur; licet multi ex iis etiam libris aliis prohibitionibus peculiaribus extra Bullam cenzæ nominatim videntur, ut notat Hurtado *disp. 76. num. 300.* & de libris Auditoris suspecti in fide idem notat §. 296. de libris verò Magorum, qui hæretici non sunt, & ad Astrologiam iudiciariam prohibentur pertinentibus, non est dubium quod prohibiti sint, ut constat ex Bulla Sixti V. edita anno 1585. & confirmata à sanctissimo Domino nostro Urbano VIII. Bulla edita anno 1631. ut cum aliis, quos affert, notat Diana *part. 4. tract. 7. de penis delictorum, &c. resol. 6. in fine*: sed tamen ij non intelliguntur comprehensum in hac Bullæ cenzæ, si Auditores hæretici non sint, ut docent communiter Doctores, quos affert, & sequitur idem Diana *part. 1. tract. de Bulla Cruciata resol. 30.* & Sanchez *num. 32.* *vbi* notat à Pio V. fuisse comprehensos, sed postea id sublatum esse à successores illius.

Quartò tamen dubitari potest de ritualibus Græcorum, & aliorum schismaticorum, an comprehendantur in hac Bullæ clausula. Negat Patrini *de hæresi quest. 180. num. 10.* Sanchez *sub.*

num. 27. & Azor. 1. tom. lib. 8. cap. 16. quæst. 8. quia hi ritus non sunt ab Ecclesia Latina tanquam hæretici existimati: Alij tamen putant comprehendit, ita Suarez ubi supra num. 12. & Castro Palao num. 1. quia Auctores de facto sunt hæretici, & libri illi de religione tractant, imò frequenter errores contra fidem Catholicam ibi reperiuntur admixti: & idcirco Græci Catholici Euthologium, seu Rituale græcum SS. D. N. Urbano VIII. obtulerunt, ut Romæ revideretur, & corrigeretur, ubi accurato examine reusum, & à nonnullis, qui interpretantur erroribus, expurgatum fuit.

43 Vtraque sententia habet aliquid veri: distinguendum enim est, cum aliquando eiusmodi libros precum, & rituum constet esse ab hæreticis compositos, quales sunt libri rituales, & precum à Calvinistis, & Lutheranis editi, quorum plures reperiuntur nominatim prohibiti in indice librorum prohibitorum: ij enim sunt planè libri hæreticorum, & agunt de religione, cum tradant modum Deum religiosè (ut ipsi dicunt) colendi & orandi. Et idem dicendum esset de similibus libris à schismaticis factis, cum hodie nulli sint schismatici, qui non sint hæretici, cum negent ad minus primatum, & potestatem Romani Pontificis; & denique in iis libris errores non pauci contra fidem inveniuntur. Alij tamen sunt libri rituales, quibus hæretici & schismatici utuntur, quos non constat ab iis post hæresim, aut schisma compositos, sed potius creduntur esse antiqui, & ab Apostolis, vel Patribus antiquis derivati; quales sunt plures liturgiæ Aethiopum, Græcorum, & aliorum, quæ habentur in Bibliotheca Patrum, & Euthologia Græcorum, & alia similia, quæ creduntur originem trahere à Patribus, & Catholicis, licet postea aliqui fortasse errores tempore schismatis ab hæreticis fuerint admixti; quod tamen non sufficit, ut dicatur liber ille ab hæreticis compositus, sed ad summum corruptus, & vitiat. Et hi quidem libri non censentur comprehendi in Bulla cænæ, sed sine scrupulo retinentur, ut notitia antiquitatis non pereat, & quando spes apparet utilitatis, expurgantur ab erroribus, qui interpretantur, prout in rituali Græcorum factum est, in quo Petrus Arcudius libro integro de sacramentis Ecclesiæ Orientalis diligenter examinavit, qui essent ibi errores denuo introducti, & qui essent ritus verè antiqui à sanctis Patribus originem trahentes.

44 Aduerte item, non comprehendi hac Bullæ prohibitionem librum, quem hæreticus composuit, antequam in hæresim laberetur, vel postquam ab hæresi respuit, sed verba illa intelligi in sensu composito, hoc est librum hæretici, id est, compositum ab hæretico, quando hæreticus erat. Sic legitur hodie ad maiorem Auctoris confusionem liber de Sacramentis, quem pro defensione fidei Catholice Henricus VIII. Angliæ Rex suo nomine edidit, & in Vaticana Bibliotheca originale ipsum asseruatur, quod ad Romanum Pontificem transmissit, antequam hæreticus fieret. Sic etiam legitur eruditum opus Sixti Senensis, quod postquam ab hæresi respuit, pro Ecclesia scriptum, & alij libri similes.

45 Aduerte etiam, non comprehendi hac prohibitionem fragmenta hæreticorum librorum, quæ interdum apud Catholicos Auctores reperiuntur, ut reseruentur, vel ut illis respondeatur, quia liber ille non est hæreticus, sed Catholicus, qui hæ-

reticus non potest commodè refutare, nisi eius verba referat. Nec refert, quod aliquis curiosè legat verba sola hæreticorum in eo libro recitata, ut sciat quid illi dixerint, quia animus hic non prohibetur in Bulla cænæ, ut notauit Sanchez dicto cap. 10. num. 23. cum aliis multis quos affert. Secus tamen dicerem, si ex industria transcriberet omnia hæretici verba, & in vnum seorsim colligeret: illa enim scriptura seorsim posita sine impugnatione Auctoris Catholici esset vel liber, vel magna pars libri hæretici: quæ licet cum antidoto illo, & ut pars libri Catholici permittratur, non tamen seorsim, & sine impugnatione appositâ.

Quintò dubitatur de libro hæretici, cum commentariis Catholicis, vel è contra de libro Catholici, cum notis, & commentariis hæretici. Sanchez ubi supra num. 25. negat comprehendendi in hac Bullæ prohibitionem librum Catholicum, cum commentariis hæretici, quamvis commentarij excederent textum Catholicum: quod docet etiam Soula in expositione Bullæ Cænæ, quem affert, & sequitur Diana part. 1. tract. de Bulla Cruciatæ, resolut. 32. quia is liber potius Catholicus, quam hæreticus appellatur. P. Suarez dicta sect. 2. num. 13. & tom. de Censuris disput. 2. sect. 2. num. 10. dicit in primis si liber aequè primò, & communi consilio compositus sit ab Auctore Catholico, & hæretico, vel à communitate constante ex Catholicis, & hæreticis, librum comprehendendi in hac prohibitionem, quia verificatur, quod habeat auctorem hæreticum, quamvis non solum idemque docet, si liber sit hæretici, cum scholiis Catholicis: secus verò si liber sit Catholicus cum scholiis hæretici, nisi scholia talia essent ut maiorem partem libri conficiant. P. Hurtado disp. 76. sect. 8. §. 303. & 304. vtramque sententiam conciliat, vel temperat, dicens, librum hæretici, cum glossis, & commentariis Catholicis prohibitionem hac comprehendendi, si verò liber sit Catholicus cum scholiis, & commentariis hæretici distinguit. Nam commentarius aliquando est talis, ut non possit à textu commodè separari, quia solum litteram explanat, qualia sunt Commentaria Caietani in S. Thomam, & hæc non comprehenduntur, quia liber ille nomen habet ab Auctore solum Catholico, siue glossa textum excedat, siue excedatur ab illo: hoc enim parum refert. Aliquando verò commentator disputationes, & quæstiones instituit, occasione quidem à textu captata, sed quæ non pertinent ad litteræ explicationem, & possunt commodè à textu separari; & hoc casu dicit librum esse comprehensum, quia est liber hæretici. Sic enim tom. Suariz ipsius in S. Thomam, licet textum S. Thomæ contineant, libri tamen Suariz appellantur, & sunt, cum disputationes ibi positæ etiam sine textu S. Thomæ edi possent.

Hæc Hurtadi regula non videtur mihi solida: nam commentarios litterales in sacram Scripturam edunt passim eius interpretes, qui tamen libri simpliciter, & absolute eorundem interpretationem dicuntur, ut constat de tomis Alfonso Salmeronis, Cornelij, & aliorum in varios Scripturæ libros. Vade si hæreticus similes tomos ederet in Scripturæ explicationem, comprehendere-
rentur planè in Bulla cænæ. Quid enim refert, quod disputatio instituat de sensu Scripturæ, vel de quavis alia materia sacra? Vtrumque certè argumentum potest esse libri de religione tracta-

DDd 2 tis,

Catholicos reperiuntur, ut refutentur.

46 An liber hæretici cum commentariis Catholicis vel à contrariis.

De liturgiis Aethiopum, Græcorum, & aliorum.

An fragmenta librorum hæreticorum quæ auctores

tis. Vnde cum aliunde non possimus in vniuersum commentarios omnes ab hac prohibitione excusare, vt bene probat Suarez, quia omnes ferè libri Theologorum scholasticorum commentarij sunt in Magistrum sententiarum, vt in S. Thomam, aut Scotum; sicut & plurimi Philosophorum libri sunt commentarij in Aristotelem, qui tamen omnes libri horum auctorum nominantur, & æstimantur, recurrendum videtur ad regulam ipsius Suariz, vt si textus Auctoris Catholici non excedat commentarium hæretici, ita vt maior pars trahat ad se minorem, libri illi censentur Auctoris hæretici. Regula autem Hurtadi posset in vno casu deferri ad magis restringendum. Quando scilicet hæreticus occasione accepta ex libro Catholici, disputationes apponeret, quæ non facerent vnum cum textu Catholici: nec tam essent commentarius quàm tractatus diuersus, intelligeretur liber hac prohibitione comprehensus, etiam si pars ab hæretico addita minor esset quàm textus, Catholici: quia tunc non esset vnio sufficiens, vt vna pars maior traheret ad se minorem, sed potius videretur fraus in legem, vt sub ymbra libri Catholici ederetur alter liber hæretici, qui seorsim editus comprehensus clarè esset in Bulla cænæ: quo prætextu inueniretur facilis via hanc Bullæ censuram eludendi.

48 Sexto Dubitatur, An in hac clausula comprehendatur liber hæretici non tractans de religione, qui tamen vnicam hæresim incidenter contineat; vel è contra, si tractet de religione, sed nullam contineat hæresim. Omnes fatentur, sufficere ad hanc censuram, si liber hæretici tractet ex professo de religione, licet nullam hæresim contineat: quia verba disiunctiue posita sunt, libros, quæ hæresim contineant, vel de religione tractent; quæ verba verificantur de libro tractante de religione, licet non contineat hæresim. Ratio autem esse potuit, quia non decet Catholicos discere ab hæreticis, quæ ad religionem pertinent; nam (vt dixit ille) *timeo Danaos, vel dona ferentes*; & tunc etiam quando religiosi apparent, suspecti nobis esse debent.

49 Difficultas est, an si liber hæretici non tractet de religione, contineat tamen vnam hæresim, id satis sit ad hanc Bullæ censuram. Negarunt Sayrus, & Grassius apud Sanchez dicto cap. 10. num. 34. nisi liber ex professo tractet de religione, vel hæresi: quam sententiam probabilem esse dicit Diana 1. part. tract. de Bulla Cruciatæ resolut. 31. pro qua etiam affert Soufam ex ordine Prædicatorum in expositione Bullæ cænæ Disput. 13. cap. 2. conel. 2. affert etiam (quod miratus sum) pro eadem sententia Filliucium tom. 2. tractat. 12. cap. 7. numero 204. qui tamen expressis verbis ibi contrariam docet, nec mentione quidem facta huius opinionis, cuius verba statim referam.

Alij ergo omnes hanc sententiam impugnant, & merito, dicuntque sufficere, si in libro hæretici vna hæresis inueniatur, etiam si ex professo de hæresi non tractet, ita Suarez de Censuris Disput. 21. sect. 2. numero 10. & in presenti dicta disput. 20. sect. 2. num. 16. Sanchez dicto num. 34. Bonacina, Conich. Farinacius, quos refert, & sequitur Castro Palao dicta tractat. 4. disputat. 2. puncto. 10. §. 1. num. 7. Alterius, & Portel apud Dianam, ubi supra. Hurtado ibi presenti disput. 76. §. 295. & denique Filliucius malè pro contraria

sententia adductus, verba illius eo in loco hæc sunt: *si liber sit hæretici, etiam si vnam solam hæresim contineat, inducit excommunicationem legenti. At si ex professo de religione non tractet, non incurrit eum legens.* In quibus verbis distinguit de libro hæretici continente hæresim, vel non continente: primū dicit cōprehendi hac censuram, etiam si vnam solam hæresim contineat, secundum verò non cōprehendi, nisi ex professo de religione tractet. Vnde postea in collectione, seu compendio totius tractatus 22. & illius capitis septimi, solū dicit *si contineant hæresim, vel de religione tractent, legens excommunicationem incurrit.* Nec aliud potuit ex verbis Bullæ colligi quibus disiunctiue petitur, quod liber vel hæresim contineat, vel de religione tractet, & quāvis ad hoc secundum necesse sit ex professo tractare, quia tractare non est obiter aliquid attingere; ad continentiam tamen hæresim id non requiritur; nam si obiter etiam hæresim contineat, verè continet hæresim. Alioquin si requireretur ex professo de hæresi tractare, non oportuisset in Bulla distinguere illos duos casus, sed sufficeret vno verbo excommunicare legentes libros hæreticorum de religione tractantes: nam qui de hæresi ex professo tractat, eo ipso de religione tractat, cum tractet de neganda propositione à Deo reuelata, cuius fides ad religionem pertinet. Non est ergo dubium, quod ad hanc censuram satis sit, si liber hæretici vnam hæresim contineat, licet de ea ex professo non tractet.

Sed circa hoc septimò dubitatur, quid sit de religione tractare, Suarez in presenti dict. sect. 2. num. 16. dicit, eum librum de religione tractare; qui per se continet sacram doctrinam, siue sit exponendo scripturam, siue casus conscientiarum, siue alia, quæ ad cultum Dei vel sanctorum, vel salutem animarum spectant. Idem docet Sanchez num. 21. docens libros etiam, qui agunt de Clericis, & monachis, vel de moribus Christianis, & non solum politicis, non tamen qui de Philosophia, aut inferioribus artibus, vel historia tractant. Addit denique Hurtado dicta disput. 76. §. 304. comprehendi librum, qui tractat de ritibus Ecclesiæ, de interpretatione epistolarum Pontificum, vel iuris Canonici, aut Civilis. Hoc tamen vltimum de iure ciuili non probosim enim sint materiæ ad meras leges ciuiles spectantes, & intra legum ciuiliū terminos tractentur, non videntur de religione esse: nam tractatus legitimus de iuribus, de usufructu, de officio Prætoris, & similes nihil habent cum religione commune, sed sunt sicut tractatus de medicina, vel Philosophia.

Dubitatur tamen octauò, an necesse sit, quod totus liber de religione tractet; vt hac censurâ comprehendatur; omnes fatentur requirere, quod ex professo agat de rebus ad religionem pertinentibus, nec sufficeret, quod obiter aliquid de religione attingat, si tamen hæresim non contineat; nam tractare, in rigore non est obiter sensum suum dicere, sed defendere, probare, contraria soluere. Vnde aliquis posset inferre, requiri, quod libri argumentum de religione sit; nam omnia alia videntur incidenter, & quasi per transennam, ac obiter dici. Id tamen negant expressè Sanchez dicto cap. 10. num. 34. dicens, ad hanc censuram incurrendam non esse opus, vt argumentum libri sit de religione, sed cuiuscumque

An liber hæretici nō tractans de religione, qui tamen vnicam hæresim incidenter continet; vel è contra?

que rei sit argumentum, si ita notabiliter tractat de religione, ut arbitrio prudentis censetur ex professo, & non obiter de eare tractare, id satis esse, quia verificatur librum illum de religione tractare. Mitius videtur loqui Suarez *dicta sect. 2. num. 16.* dicens, non satis esse ut obiter aliquid de religione attingat, sed quod ex instituto de religione tractet, id enim in rigore verba significant. Dicitur autem de religione tractare, si per se contineat sacram doctrinam, &c. ubi videtur exigere, quod ex instituto, & per se tractet de religione, unde contrarium videtur sentire, si præter institutum, & per accideas de religione loquatur.

Non tamen credo, quod Suarez iis verbis exigat, quod præcipuum libri argumentum sit de religione; nam similiter à Paulo V. & sanctissimo domino nostro Urbano VIII. prohibita est editio librorum tractantium, de auxiliis diuine gracie, sine licentia specialis sedis Apostolicæ, quam quidem prohibitionem non effugeret, qui in libro, cuius argumentum præcipuum aliud esset, questionem, & controuersiam de efficacia diuini auxilij infereret, & disputaret. Nec enim necesse est, quod de sola illa materia liber, vel auctor tractet, ut verè dicatur ibi eam tractare. Sic dictum passim S. Thomam in 2.2. tractasse de voto, quamuis non fuerit argumentum totius illius voluminis; imò licet occasionaliter suboritur questio, adhuc dicitur tractari: sic enim multi Theologi in 1.2. dum tractant de meritis, & de reuiscencia meritorum, occasione accepta agunt de reuiscencia peccatorum, an possint peccata semel remissa reuiscere, quam questionem licet ex occasione meritorum, in eum locum adducant, sed tamen verè, & in rigore ibi tractant de reuiscencia peccatorum. Quando ergo dicitur ad hanc censuram exigi, quod ex instituto, & per se tractetur de religione, non debet esse sensus, quod illa tractatio per se pertineat ad institutum, & argumentum illius libri, sed quod per se pertineat ad sermonem institutum in illa libri parte, quæ tamen pars non sit quasi parenthetis, vel digressio breuis ab instituto sermone, sed in qua de religione instituat sermo. Quare si hæreticus librum scribat de politica sue Ciuitatis gubernatione, & ea occasione agat de non permittendis otiosis, ac denique ea occasione caput inscribat de non permittendis in sua ciuitate religiosi mendicantibus, qui ex alieno viuunt, dicitur verè in eo libro de religione tractare, quia de religioso argumento sermonem instituit, & circa religionem materiam non solum sensum proprium obiter significauit, sed probare instituit, & rationibus persuadere. Sicut concionator, qui ex verbis Euangelij occasione accepta, agit de necessitate alicuius specialis virtutis, v.g. castitatis, & obiter reprehendit iudices & magistratus, quod adulteros non puniant, dicitur tractasse de necessitate castitatis, non verò de iudicum obligationibus, quia de illa sermonem instituit, & ad illam confirmandam obiter reprehendit iudicum negligentiam in puniendis publicis delictis contra virtutem castitatis.

53 Dubitabis ergo circa hoc ipsum, an censeri debeat tractare de religione liber, in quo hæreticus agit de superstitionibus, vel magicis artibus. Affirmat Suarez in presenti *dicta sect. 2. num. 16. in fine*, quia hæc religioni aduersantur, Card. de Lugo de virtute fidei diuina.

& contrariorum eadem est ratio: quare prohibitis libris de religione tractantibus, prohibentur, qui tractant de vitis religioni contrariis. Idem supponere videntur Nauarrus apud Sanchez, Vivaldus in bullam Cane in explicatione primæ excommunicationis num. 13. & idem Sanchez *dicto cap. 10. num. 32.* ubi notanter dicunt, habentes libros magicæ artis non comprehendendi hac Bullæ censura, si Auctores hæretici non sint. Alij tamen aliter videntur loqui Antonius Soufa ex ordine Prædicatorum in explicatione Bullæ Cane cap. 2. disp. 13. num. 5. dicit, hos libros Magicæ artis non comprehendendi hac Bullæ censura, quia, licet sint suspecti, hæresim tamen non continent; ubi videtur clarè loqui de libris compositis ab hæretico: alioquin etiam si hæresim contineant, non comprehenderetur in Bulla Cane. Eodem modo videtur loqui Bonacina tom. 3. in explicatione Bullæ Cane disp. 1. q. 2. punto 4. num. 4. ubi dicit, libros Magicæ artis comprehendendi hac Bullæ censura, quoties isti sunt libri hæreticorum, simulque hæresim continent: si ergo hæresim non continent, non comprehenduntur, quamuis de Magia tractent.

Ego doctrinam Suarij approbo quoad libros hæreticorum, tractantes de superstitionibus, quando eas sub specie religionis tradunt, quasi virtus in illis superstitionibus sit ex Deo, quia tunc tractant de religione, vendentes falsam religionem, seu superstitionem pro religione vera. Quando verò agunt de Magia, supponentes & proponentes Magiæ virtutes esse ex Dæmone, & tradentes, quibus signis, & pactis inuocandus sit, ut auxilium præstet, non video clarè, quomodo hac Bullæ censura contineantur, licet aliunde certum sit esse alibi prohibitos. Suppono enim, posse contingere, ut nullus hæresim contineant, sicut potest Magus reperiri, qui hæreticus non sit, sed credat id totum illicitum esse, & Dæmonem non nisi sacrilegè inuocari posse. Tradunt tamen regulas, & modum ex Dæmonis pacto ad eum efficaciter inuocandum. Aliunde verò non videtur satis probari, quod liber ille de religione tractet; finge enim prohiberi ne edantur libri de iustitia, siue de legibus: nunquid hoc ipso prohibitus esset liber, quem aliquis scriberet, de arte cauè furandi, & fraudibus, quibus furta sua ingeniosi fures exercuerunt, quia furtum iustitiæ, & legibus aduersatur? Certè quando dicitur quod contrariorum eadem est ratio, & disciplina, sensus est, quod ex definitione vnius contrarij colligi potest definitio alterius, & ad eandem disciplinam spectat de vtroque agere, & eius naturam explicare: unde ad eandem disciplinam spectat agere de virtutibus, & vitis, de iustitia, & iniustitia, de religione, & irreligiositate, de medicina, & de morbis, quibus medicina adhibetur. Non est tamen idem tradere præcepta vulnerandi hostes, ac agere de curatione vulnerum; nam illud primum spectat ad artem militarem, vel gladiatoriam, hoc verò secundum ad artem medicæ, vel chirurgi, unde prohibitis libris medicinæ, non esset prohibitus liber de arte gladiatoria, vel de præceptis practicis pugnandi, & vulnerandi hostes. Sic ergo prohibitis in Bulla hac libris hæreticorum tractantibus de religione, non videntur eo ipso prohibiti eorum libri, tradentes præcepta practica Dæmonem inuocandi: sicut nec prohibitus intelligeretur in Bulla liber hæretici de arte ingeniose furandi, quamuis furtum Christianis

DDd 3 moribus

ticus agit de superstitionibus vel magicis artibus.

54 Sententia Auctoris.

moribus aduersetur. Neque in his est periculum falsæ doctrinæ, dum non asseritur id esse licitum, sed potius supponitur illicitum; & refertur quibus signis Dæmon se alligauerit, ut mirabilia, & præstigia operetur: quæ omnia verissima esse possunt, & absque villo errore sciri, solumque potest eorum notitia esse perniciofa, quatenus curiosi, & vani homines eam ad praxim reducere vellent. Vnde periculum non est ob falsitatem doctrinæ, vel falsi dogmatis, sed ob humanam fragilitatem, quæ abuteretur notitia vera ad mores corrumpendos. Nec inuenio præter Suarium, alium, qui expressè contrarium dicat: nam Sanchez, & alij supra adducti solum dicunt, libros Magicæ artis non comprehendendi hac censurâ, si Auctores hæretici non sint, per quod non significant comprehendendi quoties Auctor est hæreticus, sed suppositis terminis habilibus, hoc est, si hæresim aliquam contineant prout frequenter continere solent, vel si de religione tractent. Nauarrus autem, quem Sanchez citat in Summa Latina cap. 27. n. 55. idem dicentem, in mea certè Romana editione anni 1590. nihil prorsus dicit.

55
Si hæretici opus duplici vel triplici volumine diuisum sit, & in vno ex illis reperitur aliqua hæresis, an omnia illa volumina censentur prohibita in hac Bulla clausula, etiam si de religione non tractent, an illud solum, in quo hæresis reperitur. Sanchez ubi supra num. 36. dicit, non censeri prohibendum volumen illud, quod nec de religione tractat, nec in eo hæresis continetur, pro quo asserit etiam Vgolinum cap. 1. verbo *ac eorumdem libros* §. 1. num. 2. versic. 6. quod tamen Sanchez intelligit, quando verè sunt diuersi tomi, etiam si aliquis per accedens eos simul in eodem tomo conglutinet. Secus verò est, si vnicus tomus in plures libros diuisus sit, sicut Magister sententiarum diuisit suum opus Theologicum in quatuor libros, & sicut ipse Sanchez diuidit singulos tomos de matrimonio in plures libros: tunc enim plures libri faciunt vnum tomm, & vnum librum vulgarem, & omnes erunt hac censura prohibiti, licet aliquis commoditatis gratia singulos Auctoris libros seorsim conglutinaret.

56
P. Suarez in præfati dicta sect. 2. num. 9. dicit, hanc Sancti doctrinam veram esse, quando tomi sunt ita distincti, ut sint omnino de diuersis argumentis, nec habent inter se vllam connexionem, tunc enim procedit ratio facta: secus verò si vterque tomm sit eiusdem argumenti cum connexionem inter se: tunc enim vterque tomm comprehenditur hac prohibitionem: tum quia vterque de religione tractat, quod sufficit ad hanc prohibitionem, tum quia reuera vterque est pars operis vnius, licet per accidens diuidantur, propter vitandam magnam vnius voluminis molem.

Hæc tamen Suarii doctrina explicatione indiget, vel certè moderatione. Negari enim non potest, posse aliquando eundem Auctorem idem argumentum pluribus tomis ita proseguere, ut sint libri, & tomi diuersi, ita ut prohibito vno alij non prohibeantur. Et quidem hoc videmus in vsu sacre Congregationis Iudicis Romanæ, quæ aliquando prohibet vnum solum tomm alicuius Auctoris, non verò ceteros eiusdem, licet sint de eodem argumento: exempla possumus asserere, sed oportet bonorum Auctorem nominibus parcere. Deinde certum est, tomos omnes Cardinalis Baronij de eodem argumento esse, nempe An-

nales Ecclesiasticos: & tamen si Auctor esset hæreticus, nec argumentum esset religiosum, sed profanum, v. gr. historia politica, nemo diceret duodecim tomos esse prohibitos ex vi Bullæ cenzæ, eo quod in vno ex illis vna hæresis reperiretur. Ratio autem prima, quam Suarez asserit ad probandum vtrumque tomm comprehendendi, quia cum vterque sit eiusdem argumenti, vterque tractabat de religione, quod sufficit ad hanc prohibitionem: hæc, inquam, ratio non videtur esse ad rem, quia hoc dubium non procedit, quando libri hæretici tractant de religione, sed solum quando non tractant de religione, & tamen, quia continent hæresim, comprehenduntur hac censura, quod sæpè contingit in libris historicis, Philosophicis, Politicis, &c. Quo casu queritur, an omnes tomi sint hac prohibitionem comprehendendi, quado in vno solo tomo aliqua hæresis reperitur.

Non est ergo vera regula in vniuersum, quod quoties plures tomi habent connexionem aliquam inter se ratione argumenti cõmuni, quod habent, sufficiat vna hæresis in vno tomo reperienda, ut omnes alij tomi, etiam de religione non tractantes hac Bullæ censura comprehendantur. Quod potest ab absurdo ostendisse non est, sicut fecit Cardinalis Baronius, ita hæreticum aliquem, non simul, sed successiue plures tomos componere de historia prophana eoque successiue edere, & in quatuor primis, qui iam vbiq; vulgati fuerant, & impune legebantur, nullam contineri hæresim: postea vero in 5. tomo hæresis vna reperitur, nunquid ea de causa incipit ipso facto prohiberi esse ex Bulla cenzæ, omnes priores tomi, qui antea prohibiti non erant? Nemo, credo, id concedet, sed prohibito sistit in 5. tomo, in quo solo peccatum est nec retrahatur pœna ad tomos antiquiores innocentes. Non ergo sufficit connexio qualiscunque in argumento eodem, quod pluribus tomis continuatur, ut error vnus refundat prohibitionem hanc in omnes alios.

Fateor tamen cum Suatio, non sufficere contra diuisionem materialem eiusdem operis in plures tomos, ut error vnus non refundat prohibitionem in alios, sed credo attendendam esse diuisionem formalem, ut ita dicam. Vnitus enim, vel pluralitas in his rebus accipienda est materialiter, cum analogia ad entia physica; in quibus illa dicuntur duo simpliciter, quorum singula per se subsistunt, & non in alio. Sic per separationem fiunt duæ aquæ, quæ antea erant duæ partes solam vnius aquæ, quia ex se illæ partes erant indifferentes, ut essent partes, vel tota diuersa. Alia verò sunt entia, quæ ita ex natura sua sunt partes, ut etiam post separationem non habeant singula denominationem totius, velentis completi, sed partis: sic materia, & forma hominis, etiam si separentur, non dicuntur duo supposita, vel duæ naturæ, sed partes vnius naturæ: sicut etiam manus, pes, caput, non dicuntur plures naturæ, etiam si separentur, quia ex se sunt partes exigentes vniorem cum aliis partibus. Hoc ipsum cum proportionem reperitur in libris, sunt enim aliqui ita diuisi in plures tomos, ut tamen singuli tomi non subsistant per se, ut ita dicam, sed quatenus cum aliis componunt vnum opus, vnde non possunt cõmodè edi in lucem seorsim, nec emi, aut vendi seorsim, quia singuli sine aliis essent ferè inutiles, vel parum utiles. Quis enim emat partem hyemalem breuiarij sine parte æstivali,

uali, licet sint tomi diuifidem dicerem de The-
fauo linguae latinae, qui licet sit in plures tomos
distributus; singuli tamen seorsim parum viles
essent, nec ab illo prudenter emerentur, nec vn-
quam singuli sine aliis omnibus imprimerentur:
quare Auctor non dicitur plura opera scripsisse,
sed vnum solum opus in plures tomos distribu-
tum. Atque idem fortasse aliquis iudicabit de
opere Thomae Sanchez de Matrimonio, quod
licet sit in tres tomos ab Auctore diuifum, sin-
guli tamen seorsim, nec edi, nec emi commodè
possent, propter maximam dependentiam, & con-
nexionem, quam ad inuicem habent. Alia vero
opera sunt ita distributa in plura volumina, vt
singula ex se sint apta subsistere per se, & seor-
sim ab aliis: quod constat à posteriori, vt dixi-
mus, ex effectus; nam seorsim, & successiue ab
Auctoris scribantur, & eduntur, & à lectori-
bus emuntur, vt de tomis Cardinalis Baronij
constat, & idem fuit de tomis Bellarmini, qui
omnes continent idem argumentum, nempe con-
trouersias contra hereticos: & idem faciunt plu-
res alij doctores, qui successiue edunt varios to-
mos Conciliorum, vel commentariorum, quos
successiue componunt, qui re vera sunt tomi di-
uifid, & singuli seorsim viles sunt, & emuntur.

Vnde in hoc librorum genere credo posse
habere locum, quod Sanchez dicebat, licet ali-
quis ad faciliorem vsum velit in eodem volumi-
ne conglutinare simul duos tomos, quos Au-
ctor non singul, sed successiue, & seorsim edidit,
adhuc reputandos esse duos, ita vt si Auctor sit
hereticus, & in 2. tom. vnam haresim dixerit,
non ideo primus sit hac Bullae censura prohibi-
tus, si de religione non tractat. Quod idem ve-
rum credo, licet alius typographus iterum im-
primat vtrumque tomm in vno minoribus cha-
racteribus. Audio enim, typographum nunc
velle imprimere in vno volumine duos tomos,
quos ego edidi de Sacramentis, & Eucharistia, &
de Pœnitentia, quos ego duos tomos feci, &
seorsim, ac successiue edidi, atque adeo semper
erunt intrinsecè duo, quamuis in vnum volu-
men à typographo reducuntur. Multum quippe
ad hoc valere credo intensionem, & factum ip-
sius Auctoris, à quo potissimum tomi vnitate,
& pluralitate accipiunt. Nam quamuis
partes aquae, vel vini etiam seorsim, & successi-
ue productae possint postea à quolibet alio mi-
sceri, & faciant vnam aquam, vel vnum vinum;
libri tamen, qui semel ab Auctore seorsim editi,
& duo facti sunt, non videntur posse postea à
quolibet alio reduci pro libro ad vnitatem, ita
vt iam duo amplius non sint. Quia in his enti-
bus successiuis, maximè quae non habent succe-
ssionem omnino continuam, sed discretam, vni-
tas vel pluralitas habet multum moralitatis, at-
que ideo pendet multum ad intentionem operan-
tis, & aliis operis circumstantiis, vt constat in ser-
mone, & loquutione vocali. Quare si aliquis
duas conciones habeat ad populum duobus die-
bus, non poterit typographus facere, quod ex
illis fiat vna concio, quamuis eas simul edat, sed
semper erunt duae, quia Auctor non semel, sed
bis concionari, & loqui voluit: Ita ergo Auctor
duos tomos seorsim edens, non semel, sed bis
vult lectoribus loqui, nec alius potest facere
quod semel solum loquatur, cum id maximè ex
intentione loquentis pendeat. Nec è contra
Auctor vnum solum tomm edere voluit, pote-

rit typographus facere, quod sint duo, vt non sit
vterque prohibitus propter haresim in vno con-
tentam: semper enim manebit vnus tomm, ea
vnitate, quam ab Auctore accepit, sicut si vnicam
habuit concionem, nunquam erunt duae, licet ty-
pographus eam in duas diuidat, quia Auctor so-
lum semel ore, vel scripto loqui voluit, quare vna
loquutio vel scriptura erit, & non plures.

Aduertunt denique omnes, quando in eodem libro, vel tomo haresis continetur, ita totum hac
prohibitione comprehendendi, vt nec illa capita, vel codices, in quibus nulla continetur haresis, legi, vel retineri possint, imò nec indices, aut
praefationes, quia sunt partes eiusdem libri; nec
etiam sufficiet expungere haresim, vt reliqua le-
gi, aut retineri possint, quia totus liber, & omnes
eius partes sunt immediatè prohibita: ita San-
chez dicto cap. 10. num. 35. Suarez de Censuris
dicta disp. 21. sect. 2. num. 10. & in praesenti dicta
disp. 20. sect. 2. n. 9. cum aliis, quos afferunt.

§. II.

Quas personas obliget hac Bullae
prohibitio.

Etum est omnes praeter Summum Pontifi-
cem ligari hac censura, cum illi soli excipia-
tur in Bulla, qui facultatem à Sede Apostolica
habeant, quae exceptio omnes alios excludit, qui-
cumque illi sint. Vnde ipsi etiam haeretici com-
prehenduntur, cum illi subditi sint Pontifici, &
eius legibus, ac censuris obligentur. Quod adeo
verum est, vt si haereticus retineat, aut legat li-
brum illum, quem ipsemet in haresi existens
composuit, tractantem de religione, vel haresim
continentem, incurrat hanc Bullae censuram, vl-
tra illam, qua ligatur, quia haereticus est. Ita cum
Vgolino Sanchez dicto cap. 10. num. 37. & Sua-
rez in praesenti dicta sect. 2. num. 26. Sicut enim
si indulgentia concessa esset fidelibus legentibus
per horam librum aliquem pium Catholicum,
lucrari posset indulgentiam aliquis legendo li-
brum pium, quem ipsemet edidisset: ita pena
imposita legenti librum impium haeretici incurri
poterit ab ipso Auctore legente suum librum.
Et quidem non deficit ratio legis, quia & ipse
auctor mouetur, & fortasse maiori affectu ex le-
ctione proprii libri, quam alieni, ad confirmandam
mentem in haresi, ob rationes, & argumenta à
seipso adducta, & inuenta: vnusquisque enim
sibi magis complacet in prole propria, quam alie-
na. Retentio etiam libri perniciofa est, non solum
Auctori, sed aliis, quibus liber conseruatus noce-
re poterit.

Dubitari potest primò, An qui secutus est de
seipso, quod ei libri haeretici lectio non nocebit,
sed potius fortasse proderit, possit licitè illum le-
gere. Non desunt qui tentauerint hac via euadere
hanc censuram, freti sententia eorum, qui dicunt
legem, quae fundatur in praesumptione, non obli-
gare cessante ratione legis: quare cum hac lex
fundetur in praesumptione, & timore periculi,
cessante eo periculo, & timore, cessabit in eo casu
particulari obligatio legis. Communiter tamen
Doctores hanc exceptionem reiciunt. Suarez
ubi supra num. 27. 2. Sanchez num. 24. Azor. tom. 1.
lib. 8. cap. 16. quest. 6. & magis in terminis Co-
ninck. disput. 18. dub. 11. num. 170. & in re idem

D D d 4 docet

Non sufficit
in libro excipi-
gere haresim
ut reliqua so-
gi possint, sed
totus liber
prohibetur
est.

61
Omnes praeter
Summum Pon-
tificem ligantur
hac cen-
sura.
Etiam ipsi
haeretici.

62
An qui secus-
sus est de se-
ipso, quod ei
libri haeretici
lectio non no-
cebit, sed po-
tius fortasse
proderit, possit
licitè illum
legere?

docet Hurtado *disp.* 76. §. 307. quamvis profiteatur se media via procedere.

63
Sententia Auctoris.
Ego fateor quidem cum vtrisque, cessante ratione, legis, non solum negativè, sed etiam contrariè, legem non obligare: dicitur autem cessare contrariè, quando observatio legis latè ad bonum commune cederet in hoc casu particulari in destructionem eiusdem boni communis, quod per legem intendebatur. Hoc solum concedit Hurtado, *vbi supra*, quod non negant Auctores secundæ sententiæ, sed loquuntur quando cessat ratio legis negativè, quia aliquis nō timeret sibi probabile periculum ex lectione libri hæretici: & quamvis aliqui explicent etiam in casu, quo legitur ad impugnandum, & ad procurandum idem bonum fidei: id tamen debet intelligi cum distinctione aliqua maximè observanda, & præ oculis habenda, quoties agitur de lege, an obliget, vel non obliget cessante ratione legis in aliquo casu particulari.

64
Potest multipliciter cessare ratio legis.
Primo in vniuersum, & pro omnibus, ita ut iam nunc v. g. expediat magis ad bonum fidei, quod omnes possint legere libros hæreticorum, quam quod debeant ab iis abstinere. Et tunc non est dubium, quod cesset obligatio legis, imò desinit esse lex, quia legis anima est ratio, quare ablati in vniuersum ratione legis, manebit irratiōabilis, atque adeo non erit lex. Secundo tamen potest cessare ratio legis, non in vniuersum, & pro omnibus, sed pro hoc indiuiduo, & casu particulari; & tunc communis Doctorum sententia negat cessare legis obligationem, quos latè congerit Diana 1. part. tract. de legibus resolut. 28. Alij verò dicunt, tunc cessare obligationem pro eo casu quos refert, & sequitur Grana- do in 1. 2. *controversia* 7. de legibus tract. 3. part. 2. *disp.* 15. sect. 2. & plures addit Diana loco citato.

65
Horum tamen Doctorum assertio rursus dupliciter intelligi potest. Primo, quod in hoc casu particulari maius bonum sit, quod lex non obseruetur, seu quod fiat actus contrarius. Secundo quod maius sit bonum, & vtilius sit ab bonum commune, quod lex in hoc casu non obliget. Est enim magna differentia inter hos duos sensus, quia continget sæpè maius bonum commune resultare ex violatione legis in aliquo casu particulari, quam ex eius observantia, & tamen non ideo cessare tunc legis obligationem, quia maius bonum commune resultat ex eo quod lex tunc etiam obliget, quam ex eo, quod non obliget. Exempla adduxi, & rationem reddidi *disp.* 23. de Penitentia sect. 1. num. 8. & sequentibus, & tom. 1. de Iustitia *disp.* 16. sect. 2. num. 29. vbi ostendi, posse legem etiam naturalem, exceptionem omnem excludere illius etiam casus particularis, in quo nullum damnum, imò maius bonum consequeretur ex actu contrario: quia licet in hoc casu particulari maius bonum commune sequeretur, v. gr. ex mendacio officioso, quam ex veritate: maius tamen damnum commune sequeretur ex eo quod in hoc casu mendacium esset licitum: nam ea licentia pro hoc casu tolleretur fides humanam pro aliis multis, cum semper possent homines formidare, an loquens apprehenderet in illo casu maius bonum, quam damnum sequi ex suo mendacio. Non ergo cessat ratio legis in iis casibus, quia licet cesset maius damnum commune, quam bonum ex mendacio

præfenti: non tamen cessat maius malum commune, quod sequeretur, si mendacium non solum proferretur, sed licet proferri posset in hoc casu particulari. Quod idem in lege positiva humana considerandum est, ad decernendum, an cessante ratione legis in casu particulari cesset legis obligatio. Non enim considerandum solum est, an ex actu contrario sequatur damnum commune, vel potius commune bonum, sed an id sequatur ex eo, quod lex humana non obliget etiam pro eo casu, sunt quippe aliquæ leges humanæ, quæ ob hanc rationem obligant in omni casu, v. gr. lex Tridentini de Parochi præfentia ad matrimonium necessaria, quæ obligat etiam eo casu, quo deficiente Parocho maius bonum, quam damnum commune sequeretur ex matrimonio tunc contracto: quia nimirum licet ex illo matrimonio particulari megnum bonum commune, & nullum malum sequeretur: maximum tamen damnum commune sequeretur ex eo, quod saltem in casu extraordinario posset licet, & valide fieri matrimonium sine Parocho, quia manerent matrimonia multa dubia, & litigiosa, sub prætextu talis necessitatis, & fingerent sibi homines necessitatem, quare maius bonum commune est, quod etiam in eo casu fieri non possit.

Hinc ergo applicando eam doctrinam ad casum nostrum dicendum est, si casus sit talis, ut maius bonum fidei, & Ecclesiæ sit, quod hæc lex non obliget in eo casu; posse quidem habere locum sententiam illam, & iuxta eam legi, & habere libros hæreticorum cessante omnino ratione legis in eo casu particulari, quamvis non cesset in communis: atque ideo non cesset absolute lex & prohibitio. Ad hoc tamen in primis non sufficit quod homo videatur sibi securus à periculo ex lectione librorum hæreticorum. Primo, quia fingimus nobis eam securitatem, sicut Salomon sibi eam finxit, quando accepit sibi uxores alienigenas, & infideles, quæ paulatim eius cor emollierunt, & auerterunt à lege Domini. Quis autem credat se magis doctum, & illuminatum, ac bene in diuina lege & cultu veri Dei fundatum, quam Salomonem? Quis credat se in fide firmiorem, quam S. Petrum Martyrem, qui tamen ex assidua cum hæreticis disputatione ad ipsius fidei propugnationem suscepta, sensit se circa fidem tentatum; & opportunè ad diuinum auxilium implorandum recurrit? Propinant quidem hæretici dulciter venenum suæ doctrinæ, & à faciliorebus incipientes plausibilibus argumentis, & exemplis conantur reddere verisimilia leuota aliqua dogmata, quæ non leuiter fidei Catholice fundamenta labefactant, & ab his insidiis omnes merito timere debent, atque vitam experientia non monstret, cedros Libani nostris temporibus vacillasse. Denique quamvis de hoc indiuiduo in particulari non possit probabiliter timeri, quod ei lectio nocebit, in genere tamen, & in vniuersum prudentissimè timere potest, quod si omnes, qui sibi nihil à lectione horum librorum timent, eos possint licet legere, aliqui ex lectione illa nocumentum patiuntur: quare ob hunc iustum timorem, lex rationabiliter omnibus absque exceptione prohibere potest, nelegant, etiam si singuli in particulari securi sibi videantur.

Addo præterea, legem hanc non haberi pro ratione solum periculum damni lectoribus sequenturi

quantur, sed etiam punitionem hæreticorum: nam sicut aliis pœnis puniuntur, & excommunicatione, quâ e consortio fidelium separantur, ut videntes se ab aliis relictos, & reiectos respiciant: sic etiam prohibentur eorum libri, quæ non est lenis pœna Auctoris, quod eius opera lectione, aut visu alij non dignentur, ut hoc etiam iis ad correctionem deferuiat. Quæ ratio semper manet, etiam si lectores nihil mali sibi timeant ab eiusmodi librorum lectione, & tractatione.

68 Hinc inferitur, quid dicendum sit ad dubium illud, quod solet proponi, an in Anglia, Germania, & aliis locis, in quibus hæresis grassatur, possint legi licite hæreticorum libri, qui hac Bulla prohibentur. Aliqui dicunt, non posse etiam ad eos impugnandos, sed habere licentiam peti à Summo Pontifice, qui huic necessitati providebit. Ita Suarez *dist. 1. sect. 2. n. 27.* si tamen repentina necessitas urgeat, & periculum sit in mora dici, posse per accidens ex epijcheia pro illa vice fieri. Alij dicunt id verum esse, si Bulla cœnæ in illis provinciis visu recepta sit, vel obliget, ita Azor *1. tom. lib. 8. cap. 16. quæst. 6.* quem sequitur Sanchez *vbi supra num. 42.* Alij quos affert Diana *1. part. tract. de Bulla cruciata resolut. 55.* negant obligare prædictam Bullam in omnibus locis. Hurtado denique *dist. 76. §. 306. & 307.* dicit Bullam cœnæ ubique quidem obligare, sed tamen illos, quibus incumbit fidei propagatio posse, & debere legere, in provinciis hæreticorum eorum libros ad eos impugnandos, quia in his cessat contrariæ finis legis, quia maior fidei damnum sequeretur, si ab his libri non legerentur, & affert exemplum Gregorij de Valentia, qui eorum librorum copiam occulte ex ipsis Typographis procurabat, ita ut simul cum libro eius impugnatio in lucem prodiret. Hoc tamen exemplum parum mihi probat; nam eo tempore poterant doctores Societatis ex facultate Generalis eos libros in Germania legere, & non est credibile, Valentiam eam facultatem à Generali non habuisse, quando alij eam habebant.

69 Nunc itaque abstinendum nobis est, ut monuerit etiam Azor *loco citato*, ab illo alio dubio, an Bulla cœnæ ubique de facto obliget, quod longiore requireret quæstionem, quæ in tractatu de Censuris examinatur, vel etiam de legibus, & specialem habet difficultatem in hac Bulla, quæ singulis annis de nouo editur, & publicatur. Ex suppositione itaque, quod prohibitio hæc ubique obliget dicendum videtur cum Suariorum intentionem solam impugnandi non esse titulum sufficientem, ut excuset ab hac prohibitione, nisi in casu à Suario expresso, quando necessitas urgeat, & non esset locus petendi licentiam à Summo Pontifice, quia periculum esset in mora, & bonum ipsius fidei peteret necessarium lectionem libri, quo casu ratio legis contrariè cessaret, quo tamen casu deberet saltem peti licentia ab Episcopo, & ipse deberet eam concedere limitatam ut dicam infra. Quando verò facultas peti potest, non video, quo titulo excusetur aliquis ab ea petenda, ut constat in aliis materiis, in quibus prohibetur ne aliquid fiat sine facultate superioris, v.g. in Bulla nouissima SS. D.N. Urbani VIII. prohibetur Episcopis ne discedant à sua residentia, extra casus in eadem Bulla expressos, sine licentia sedis Apostolicæ: si occurrat necessitas absentia, adhuc obligatur Episcopus ad petendam

licentiam, quia Pontifex vult sibi reservare iudicium de causa, & necessitate. Item Religiosus non potest expendere sine licentia Prælati, quare si occurrat necessitas expendendi, debet petere licentiam, saltem si potest, nec poterit propria auctoritate expendere, non petita licentia, & sic in aliis. Idem ergo dicendum est de licentia necessaria legendi libros prohibitos, quæ quidem lectio non omnino prohibetur, sed ne sine licentia fiat, quæ si causa necessaria, vel sufficiens iudicabitur, concedetur, si verò non conceditur, hoc erit, quia non iudicatur necessitas sufficiens vel certe quia Pontifex alia via, vel per alias personas, quæ ei videntur magis idoneæ providendum iudicat: nemo enim est in causa propria bonus iudex, & experti sumus nonnullos Catholicos contra hæreticos scribere voluisse adeo frigide, & infulse, ut in causa præiudicari viderentur, & adiciant animum hæreticis ad persistendum in suis erroribus.

Dubitat itaque secundò, an aliqui de iure habeant facultatem legendi hos libros hæreticorum. Respondeo, quidquid olim fuerit, reuocatas fuisse omnes eas facultates omnibus etiam Episcopis, & Cardinalibus in Bulla Iulij III. & Pauli IV. & Pij IV. quas Bullas refert Peña in fine directorij sui Inquisitorum, & cum maiori rigore nouissime Urbanus VIII. in suo proprio motu edito 2. Aprilis anno 1631. in quo omnibus personis cuiuscumque gradus, status, conditionis, dignitatis, & præminentia, etiam speciali nota dignæ concessas licentias omnes reuocauit, & omnibus vniuersim abstulit potestatem eas licentias concedendi. Difficultas erat de Inquisitoribus, an ipsi possint eos libros legere iure officij sui. Affirmant enim Peña, Vgolinus, Azor, Gratius, Farinacius, & alij, quos affert, & sequitur Castro Palao *tom. 1. tract. 4. disput. 2. punct. 10. §. 3. numero 2.* quia in prædictis Bullis excipiuntur. Alij de hoc dubitant, ita Suarez *vbi supra num. 28.* Sanchez *num. 46.* & Barbosa *de potestate Episcopi allegatione 90. num. 8.* quia in illis Bullis non conceditur positivè licentia Inquisitoribus, sed reuocantur licentiæ aliis concessæ, præter concessas Inquisitoribus, quare Hurtado *vbi supra §. 305.* dicit Inquisitores supremi concilij inquisitionis Hispaniæ posse legere libros illos, quos ipsi aliis permittere possunt, de aliis verò libris consulenda esse eorum privilegia, & videndum an ad eos facultatem verè habeant. Prima tamen sententia probabilis erat extra Hispaniam, in qua ex Bulla Pauli V. solus Inquisitor generalis potest hæreticorum libros legere, & ij quibus ipse commiserit, quæ Bulla habetur in principio Iudicis expurgatorij Hispani, & eam testatur Castro Palao *vbi supra num. 4.* Dixi tamen, probabilis erat, quia nunc post ultimam reuocationem sanctissimi Domini nostri Urbani VIII. dubitari potest, an sit amplius probabilis, reuocata enim sunt omnes licentiæ quibuslibet personis concessæ cuiuscumque dignitatis, &c. & non sit exceptio illa Inquisitorum, sicut facta fuerat in illis aliis Bullis reuocatoriis. Credibile tamen est, quod idem Sanctissimus interrogatus iam fuerit, & suam mentem circa Inquisitores declarauerit. Certum tamen videtur, quod circa libros, qui non sunt aliunde prohibiti, nisi ab ipsis Inquisitoribus, possunt licentiam dare illos legendi illis, qui possunt prohibitiones reuocare, & auferre, & quod possunt sibi

70
An aliqui de iure habeant facultatem legendi libros hæreticorum.

An Inquisitores.

Qui possunt dare licentiam legendi libros prohibitos.

sibi eandem licentiam usurpare quam aliis possunt concedere. Quantam verò facultatem circa hoc habeant Inquisitores particulares; pendet ex commissione, & concessione facultatis iis datae, ab Inquisitore generali penes quem videtur ea potestas residere. Circa alios verò libros à summo Pontifice prohibitos, & multò magis circa libros prohibitos in Bulla Cœnæ; iam diximus à sanctissimo Domino nostro Urbano VIII. fuisse omnibus ablatam potestatem concedendi eiusmodi licentias. Aduertit tamen Sanchez *vbi supra num. 43.* in casu magnæ necessitatis non patientis moram propter periculum, si expectetur licentia summi Pontificis, possit Episcopum concedere tunc licentiam, quia in eiusmodi casibus recurrit solet ad Episcopum. Adde ego primò debere recurri, quia cum adsit Episcopus, qui potest eo casu licentiam dare, non excusat necessitas vrgens à petenda licentia. Secundò eam licentiam debere esse limitatam ad tempus, intra quod possit recurri ad Pontificem, quia cum actus habeat tractum successuum, necessitas non facit, quòd Episcopus possit dare licentiam, nisi pro eo tempore, quo durat impotentia recurrendi ad Pontificem.

Hac licentia debet esse limitata ad tempus.

71

Cardinalium collegium an Sede vacante possit hanc licentiam concedere?

De collegio Cardinalium quærun alii, an Sede vacante possit hanc licentiam concedere. Sed meritò id negant aliis relatis Sanchez *vbi supra num. 44.* Suarez *num. 27.* Castro Palao *vbi supra §. 3. numero 5.* & alij contra Vgolinum, quia Cardinales Sede vacante præter illa, quæ ad electionem Pontificis spectant, non possunt sibi potestatem Pontificis vllam usurpare, nisi tam grande, & vrgens periculum occurreret, ut omnibus, & singulis Cardinalibus videretur celeriter occurrendum, ut constat ex cap. *vbi periculum*, de electione lib. 6. & ex Clementina, *ne Romani*, de electione, vnde si necessitas talis circa lectionem libri prohibiti occurreret (quod moraliter non contingit) posset ex omnium Cardinalium, nullo dissentiente, consensu, eiusmodi facultas ad tempus dari, quæ electo postea Pontifice, ipso facto cessaret.

§. III.

Quæ actiones hac clausula prohibentur.

72

Excommunicantur qui seu quomodolibet defendentes, ex quavis causa, publice vel occultè, quouis ingenio, vel colore. Circa primam particulam dubitari potest primò, quid intelligatur per *legentes*, an soli ij, qui ore proferunt, & ij etiam, qui visu solo percurrunt, & mente percipiunt, quæ in libro continentur, nihil ore recitantes. Fatentur omnes hos etiam incurrere censuram, Suarez *dicta sect. 2. num. 18.* Vgolinus, & Graffius, quos refert, & sequitur Sanchez *vbi supra num. 41.* Bonacina, quem affert, & sequitur Castro Palao *dicto punct. 10. §. 2. num. 2.* quia illa est propria, & vera lectio & actio externa pertinet ad visum: potest enim Ecclesia præcipere, vel prohibere visum alicuius obiecti sensibilis, sicut potest præcipere, vel prohibere auditum etiam alicuius concionis. Ad quod etiam affertur lex 2. §. *si dubitetur*, ff. *quemadmodum testamenta apertantur*, vbi dicitur, quòd inspectio tabularum testamenti, significat etiam le-

ctionem: quare è contrariò lectio poterit significare inspectionem.

Dubitat secundò, an è contra incurrat censuram, qui nihil ex libro haurit, sed voce recitat verba ipsius libri, quæ memoriter olim didicit, Graffius apud Sanchez *num. 47.* dicit incurrere, Sayrus verò apud eundem id negat, quando bono fine ne recitat, quasi contrarium significans, si malo fine id faciat. Vtrumque impugnat Sanchez *vbi supra* quia ille non legit, nec lex finem punit, sed factum ipsum, & actionem legendi, cui consentit Suarez *vbi supra num. 18.* Posset locum habere sententia Sayri, quando ille prauis finis ita exterius significaretur, ut ipsa recitatio ostenderet libri approbationem aliquam, vel defensionem, tunc enim censuram incurrat, non quia legis, sed quia approbas, & defendis librum hæretici: in rigore tamen qui memoriter recitat, non legit, vnde dicere solemus ad commendandam memoriam tenacitatem, & felicitatem alicuius, quod ita facile, & fideliter ea, quæ semel vidit recitat, ac si ea tunc legeret, non ergo legit, sed lecta refert.

Dubitat tertio, an qui audit legentem incurrat hanc censuram. Azor, Sayrus, & Graffius apud Sanchez *num. 48.* dicunt incurrere, si ipse sit causa lectionis concilio, mandato, iussione, precibus, vel alio modo, scens si nullo modo sit causa: quia in primo casu, licet non legat physice per se ipsum, legit tamen moraliter per alium, quo tanquam instrumento virtutis secundo autem casu non legit per se, nec per alium, sed solum audit. Quod docet etiam Hurtado *dicta disp. 76. §. 3. 10.* Pro eadem sententia afferunt Altierrus, Layman, Megala, & Reginaldus apud Dianam *part. 1. tract. de Bulla cruciatae resolut. 34.* Hanc tamen distinctionem impugnat Suarez *vbi supra num. 19.* & dicit in vtroque casu incurrere censuram.

Alij tamen probabiliter dicunt, in neutro casu incurrere hanc censuram, quod debet intelligi quatenus fertur contra legentes: nam ex alio capite posset incurrere, quatenus extenditur ad approbantes, vel defendentes, si definitio, vel approbatio libri significaretur. Hanc sententiam tenet Vgolinus, quem refert, & sequitur Sanchez *num. 49.* quem male affert pro contraria sententia Hurtado *dicto §. 3. 10.* idem docent Farinacius, Duardus, Filliucius, Bonacina, quos affert, & sequitur Castro Palao *vbi supra num. 4.* Coninch *disp. 18. n. 178.* dicit id certum esse quando audiens non est causa, & non esse improbabile, quando est causa. Eandem sententiam absolute tenet Sousa, Portel, quos addit, & sequitur Diana *vbi supra*. Ratio autem est, quia audiens siue inducat, siue non inducat legentem, verè non legit: lex autem imponens poenam facienti non comprehendit mandantes, vel consulentes nisi id exprimat, ut cum alijs probat latè idem Sanchez *lib. 3. de Matrimonio disp. 42. n. 2.* nec enim mandas homicidium occidit propriè, nec incurreret irregularitatem, nisi expresse fuisset imposita etiam mandanti: non est ergo cur excommunicatione hæc imposita soli legenti, extendatur etiam ad mandantes, vel consulentes.

Obicit Suarez primò quia idem est periculum in audiendo, ac in legendo libro hæretico, imò fortasse maius, quia minus laboriosum, & facilius est audire, quàm legere: quare lex suo fine fraudaretur. Respondeo negando esse idem periculum.

culum, ac æquè facillè, quia sicut tu non vis legere, ne incurras censuram, ita ille alius ob eandem causam recusat tibi legere. Nec ideo lex fraudatur suo fine, quia iam eadem lex ne tu audias; prohibuit aliis ne legant. Quod si aliquis sceleratus tibi complaceat, non oportet quod lex omnia incommoda efficaciter impediatur. Denique verba in lege pœnali intelligenda sunt vt sonant.

77 Obiectio 2. Secundo obiicit, quia auditus non minùs est sensus disciplinæ, quàm visus: sicut ergo prohibetur lectio per solum visum, vt caueatur talis doctrina, similiter prohibetur per auditum. Respondeo eodem modo non esse eandem rationem cum faciliùs possit solus quis sibi legere quàm inuenire casu alium legentem: si autem ex industria eum querat, iam in hoc ipso peccat suadendo lectori actum prohibitum. Sufficit ergo prohibuisse lectionem, & quamuis ratio esset eadem non id sufficeret ad extendendam pœnam ultra propriam verborum significationem.

Obiectio 3. Tertiò arguit, quia lectio duas actiones includit, nempe prolationem, & perceptionem eorum, quæ scripta sunt: & hæc secunda ratio consummat lectionem; ille autem, qui audit verè percipit sensum: quare per seipsum legit, & per seipsum consummat actionem. Respondeo retorquendo argumentum: nam si lectio includit utramque actionem, ergo qui non ponit utramque, sed solum secundam, non legit: sicut quia hæresis consummata includit internam, & externam, qui solum ponit externam, non est hæreticus: ille ergo tunc non consummat lectionem, deficiente prima lectionis parte: sicut nec proferens hæresim externam sine interna consummat hæresim.

78 Obiectio 4. Quarta obicit potest, quia hic audiens saltem quando est causa lectionis, licet excusetur ab hac excommunicatione bullæ cœnæ, non tamen videtur excusari ab excommunicatione, quam contrahunt communicantes cum excommunicato in crimine criminoso, ob quod sunt excommunicati, & quæ habetur in c. nuper, & c. si concubina, de sent. excom. cum participant in lectione prohibita, ob quam legentes ipsi excommunicantur. Responderetur tamen, ad eam excommunicationem incurrendam requiri participationem in crimine cum excommunicato denunciato, aut publico Clerici percussore post Concilium Constantiense, vt cum aliis notauit Sanchez dicto cap. 10. num. 50. quales non sunt legentes hos libros, cum non sint nominatim denunciati.

79 Hinc inferunt aliqui, si Dominus iubeat famulo, vt legat ipsi Domino audituro librum hæreticum, famulum aliquando excusari à censura bullæ, quando scilicet metu graui ad id compellitur: quia licet peccet mortaliter, si id in contemptum fidei præcipitur; non tamen peccat contra præceptum Ecclesiæ, quæ non obligat cum tanto detrimento, sed solum contra præceptum diuinum. Ita Sanchez vbi supra n. 49. Castro Palao n. 5. Duardus, quem affert Diana dicto tract. de Bulla cruciata resol. 34. in fine contra Bonacinam ibi adductum, qui dicit incurrere etiam censuram. Si verò non iuberetur legere in contemptum fidei, sed ob alium finem non culpabilem, & graui metu compelleretur, non peccaret mortaliter, vt indicat Sanchez ibidem. Ratio autem est, quia tunc non peccaret contra præceptum diuinum, cum lectio illa præsciudendo

à præcepto humano non sit prohibita: aliunde verò excusaretur à præcepto Ecclesiæ, propter metum grauem.

Dubitatur quartò, an qui legit hos libros scriptos lingua sibi ignota, quam nullo modo intelligit incurrat hanc censuram latam contra legentes. Dixi, contra legentes, quia censuram latam contra tenentes hos libros non effugiet tenens eos, licet non intelligat. Potest tamen contingere, vt is librum non habeat, sed inuentum apud alium, qui fortasse licentiam tenendi habet, legat. Affirmant incurrere Bonacina disput. 2. de censuris q. 5. puncto. 4. numer. 14. & Megala in 3. parte lib. 3. c. 1. num. 45. Sed alij omnes id meritò negant Sanchez vbi supra num. 51. & post illum Filiucius tract. 22. c. 7. num. 207. Suarez vbi supra num. 18. Hurtado vbi supra §. 308. Castro Palao vbi supra §. 2. num. 2. & Diana vbi supra resol. 36. quia lectio formalis non consistit in solo visu, characterum, sed etiam includit perceptionem verborum, quæ leguntur. Quamuis autem Suarez, & alij hunc excusent, eo quod deficit finis legis, melius tamen Sanchez hanc viam non acceptat, sed quia ille reuera non legit in sensu, quo Bulla loquitur, sed solum in sensu materiali, de quo lex non cogitauit.

80 Peres: quid sit hic non intelligens legat, vt alter intelligens audiat? Respondeo adhuc non incurrere, quia adhuc non legit ita Hurtado vbi supra §. 111. & non dissentit Suarez num. 19. in fine, dicit enim illum non peccare, eo quod ipse legat, sed quia cooperatur auditori legenti per ipsum, supponit enim, vt supra vidimus audientem etiam legere, & incurrere, censuram latam contra legentes. Aduertit tamen bene idem Hurtado legentem peccare grauius contra charitatem, quando legit eam libri partem, in qua continentur praua dogmata, & periculum probabile est, ne auditores decipiatur. Vnde infertur posse, cessante eo periculo, utrumque excusari à peccato, tam qui consultat, aut iubet lectionem, quam qui legit, & non intelligit, quia neuter in rigore legit, & aliunde periculum cessat, vt suppono, & licet videatur esse elusio legis, casus tamen est rarus, & qui nunquam ad praxim reducitur, & non est necesse, quòd lex humana ad omnes casus extraordinarios suis pœnis prouiderit, & aliunde incurreret censura ob retentionem libri.

81 Dubitatur 5. An in lectione ipsa detur paruitas materiæ. Negant Tolerus lib. 1. c. 19. & Vgolinus in explicatione bullæ cœnæ, ver. ad eorumdem libros §. 1. qui ad hanc censuram sufficere dicunt, vnam vel alteram lineam legere. Alij tamen communiter dicunt dari materiæ paruitatem in sufficientem ad contrahendam hanc censuram: dissentiunt tamen in ea parte materiæ designanda Azor dicto lib. 8. cap. 16. q. 3. dicit materiam paruum esse pauca verba legere. Hurtado dicta disp. 76. sect. 3. §. 11. dicit non comprehendere legentem vnam, vel alteram lineam, Suarez in presenti disp. 20. sect. 2. num. 20. dicit excusari, si non sit lectio multarum linearum, sed paucarum Merolla, & Graffius excusant legentem tres, vel quatuor lineas, quos vide apud Dianam §. parte tract. 5. de paruitate materiæ resolutione 42. Alij extendunt ad decem lineas, ita Castro Palao vbi supra §. 2. num. 6. & Sayrus apud Dianam, vbi supra. Alij extendunt ad vnam paginam libri in folio, ita Sanchez dicto c. 10. num. 31. vbi id explicat de folio chartæ maioris, quam ipse

voca

vocabulo hispano nominat *de marca mayor*. Quod idem de vna paginalibri in folio videntur sentire alij apud eundem Sanchez, & postea Duardus, Filiucius, Layman, & Portel apud Dianam 1. parte *tract. de bulla cruciata resol.* 30. quibus addi possunt Coninch *diff.* 18. §. 179. & Farinacius de heresi, q. 180. n. 13. qui eam Sancij doctrinam referunt, & non reprobant, sicut non reprobauit Diana *dicta resol.* 30. sed tamen postea parte 5. *diff. tract. 5. resol.* 42. eam reprobauit cum Gordoño, Megalio, & aliis, quia in decreto Clementis VIII. edito 9. Ianuarij anno 1601. prohibentur confessarij etiam regulares in Italia extra Urbem absolueris à casibus clare, vel dubie in Bulla cænæ contentis: hic autem casus continetur ad minus dubie in Bulla cænæ, cum maior Doctorum pars doceat, illam non esse materiam parvam. Hoc tamen fundamentum efficax non est. Primum quia quando reseruat casus dubius, intelligitur de dubio negatio, non de dubio positivo, quod oritur ex diuersitate opinionum probabilium, in quo qui amplectitur opinionem adhuc probabilem dicentem illud non esse peccatum mortale, non peccat mortaliter, atque ideo non incurrit casum reseruat, ut monui *diff.* 20. de penitentia sect. 2. num. 16. quare si illa Sancij doctrina habeat probabilitatem saltem extrinsecam, nihil oberit clausula illa decreti Clementis. Secundò, quia postea 26. Nouemb. anno 1602. edita fuit iussu eiusdem Clementis explicatio, & moderatio illius prioris decreti, in qua sublata fuerunt verba illa, de casibus dubie contentis in Bulla cænæ, & solum relictis fuerunt casus in Bulla contenti, eum quibuscumque aliis ibi expressis, & cum reseruat Ordinario. Quidquid tamen de hoc sit, non probo illam Sancij sententiam, quæ communiter laxior iudicatur, sed medium aliquid inter illam, & inter decem illas lineas, quas alij assignabant, statui potest, ad quod tamen circumstantiæ materiæ, & libri, & aliæ considerari debent, quia res morales non possunt in indiuisibili consistere.

83
An excusetur à peccato graui, & censura, qui legit paucas lineas libri heretici, in quibus scit heresim contineri

Circa hoc tamen dubitatur sextò, an excusetur à peccato graui & censura, qui legit paucas lineas libri heretici, in quibus tamen scit heresim ipsam contineri. Negant excusari Duardus, & Reginaldus apud Dianam *part. 5. diff. tract. 5. resol.* 42. Ipse tamen cum Merolla, quem affert dicit excusari, tum quia non se exponit periculo imbibendi heresim, qui heresim solam legit, vel audit sine eius probatione, quæ in illis paucis lineis esse non potest, tum etiam quia finis legis non cadit sub obligatione, quare licet totus liber prohibeatur propter heresim in eo contentam, non tamen fit contra legem, dum non ponitur lectio notabilis. Vtraque sententia est practice probabilis: speculatiue autem magis propendeo in primam: quia sicut in Missa non omnes partes sunt homogeneæ, sed heterogeneæ, & dissimiles, atque adeo non est idem dicendum de eo, qui non adest consecrationi, vel communioni, ac de illo, qui non adest Euangelio, vel symbolo, quæ non sunt partes substantiales, sicut ille alia, ut cum aliis dixi *diff.* 22. de Eucharistia, sect. 1. n. 4. ita partes libri heretici non sunt homogeneæ, sed heterogeneæ, & illa in quibus hereses continentur, videntur esse partes substantiales libri heretici, prout heretici; quare pars illa æquiualeat multis aliis, cum ibi contineatur substantia veneni, & lectio illa licet in entitate sit brevis, in substantia

tamen est longa, & subest periculum inficiendi lectorem. Sicut Alipius ille, cuius meminit S. Augustinus *lib. 6. confess.* 8. breuissimo visu ebibat totam theatri, & spectaculorum voluptatem, dum apertis repente oculis vulnus letale adspexit gladiatoris infligi: qui visus licet in se breuissimus & parvus videretur, in substantia tamen maximus, & valde noxijs illi fuit: quod idem in lectione loci alicuius heretici reperiri cum proportionem potest, præsertim si non merâ heresim alius de lectori odibilem contineat, sed modum arguti proponendi, vel iocosa verba, aut fundamentum breuiter indicatum, quæ omnia periculosa esse solent, & ideo magis substantialiter prohibita.

Excommunicantur eadem clausula non solum legentes, sed retinentes eiusmodi libros: quo nomine intelliguntur non solum, qui apud se, sed etiam qui apud alios eos retinent, quibus eos commodant, vel apud quos habent in deposito, sicut è contra intelligitur etiam ille, qui librum hereticum apud se habet ab alio sibi commodatum, vel datum in custodiam. Nec excusatur finis, quod v.g. retineas ad refutandum, quod ego intelligo iuxta supra dicta, quando necessitas impugnandi non esset talis, ut lectionem etiam licitam redderet: cui enim lectio licet, licet etiam retentio. Neque etiam excusatur, quod habes animum nunquam legendi, vel quod librum non intelligas, vel quod ad alium vltim habes, vrad ornatum, & pompam, vel ad vtendum chartis ad alios vsus. Videantur Suarez *ubi supra* n. 21. Sanchez *num.* 5. Hurtado §. 12. Castro Palao §. 2. num. 7. & sequentibus, qui alios referunt. Ego tamen non puto, te comprehendi hac censura, si apud te in custodia habes libros tui domini, qui facultatem habet eos legendi, & retinendi: nam tunc Dominus est, qui retinet apud te, sicut posset eos in suo serinio habere. Comprenderetur verò ipsemet Auditor, si librum suum prohibitum retinet, quamuis eum non legat, ut obseruat Hurtado loco citato.

Circa hanc partem dubitatur septimò, An detur paruitas materiæ ex parte libri, v.g. si aliquis non retineat totum librum, sed partem illius. Certum est, si retineat duas, vel tres lineas, quas sine culpa graui posset etiam legere, non incurtere hanc censuram: sed difficultas est, An in ordine ad retentionem posset reputari materia parua, quæ non esset parua in ordine ad lectionem. Sanchez n. 5. 4. putat non sufficere ad hanc censuram retentionem vnius folij, quia minus ledit retentioni, quam lectio, atque ideo maior pars requiritur, ut retinens grauius peccet, quam legens: quam sententiam refert, & non reprobabat Castro Palao *ubi supra* num. 11. in fine. Alij verò eodem modo videntur loqui de materia lectionis, & retentionis. Et quidem ego non video sufficiens discrimen: imò in genere loquendo grauius periculum videtur timeri posse ex retentione, quam ex lectione, cum retentionis periculo eò magis vniuersale appareat, quod occasione affert, ut à pluribus legatur, & ad plurius manus perueniat, quando scriptura illa non destruitur: quod periculum multò grauius erit, si pars illa, quæ retinetur doctrinam fidei aduersariam contineat.

Dubitatur octauò, An detur saltem paruitas materiæ in retentione ipsa, seu tempore, quo liber retinetur. Non est autem dubium, quando liber retinetur, ut opportunitas expectetur tradendi li-

brum Inquisitoribus, in hoc enim conueniunt excusari à culpa Vgolinus, & Sayrus, quos affert, & sequitur Sanchez *num. 55.* & Castro Palao *num. 10.* Consentient etiam omnes dari paruitatem materię exculantem à mortali in tempore, quo retinetur. Quod tempus Suarez *num. 22.* non determinat, sed dicit breuem moram non sufficere ad grauem culpam: Sanchez verò exemplum ponit in retinente per vnam, vel alteram diem, idemque docet Duardus, quem refert, & sequitur Diana prima parte tract. de Bulla Cruciatę, resolut. 30. in fine, quod mihi etiam videtur satis probabile.

87 An si habeas animam retinendi per longum tempus, & postea mutato animo ante biduum librum inquisitori tradas, euaseris hanc censuram. Quo etiam casu non est dubium, quod peccaueris grauius coram Deo, cum voluntas illa prior habuerit obiectum graue, nempe retentionem longam; sed dubium solum esse potest, an incurris censuram. Prima sententia affirmat, quam tenet Hurtado *dicta disp. 76. §. 312.* Affertur etiam Suarez *ubi supra num. 22.* Sed reuera ibi solum dixit esse peccatum mortale, quamuis ex antecedentibus videatur etiam de censura loqui. Alij dicunt eo casu non incurri censuram, quia ad hoc non sufficit affectus, sed requiritur etiam effectus posuitur tunc autem non sequitur retentio grauis, sed leuis: ita expressè Castro Palao *ubi supra num. 11.* & Diana parte 5, dicto tract. 5, resol. 43, ubi alios affert, quorum tamen aliqui id non satis explicant, vt Sanchez *ubi supra num. 55.* qui non loquitur in casu, quo præcedit voluntas retinendi per longum tempus, imò vtut exemplo eius, qui rem alienam non restituit, in quo brevis dilatio non imputatur ad culpam mortalem, ex quo exemplo, vt statim dicam, aliud dicendum videtur, si adsit animus differendi per longum tempus.

88 Insiendo ergo huic exemplo differentis restitutionem rei alienę, quamuis sententia negans, eo casu censuram incurri, quando retentio libri est ad modicum tempus, licet adsit animus diutius retinendi, probabilis sit; verius tamen videtur incurri, licet postea animo mutato intra breue tempus restituatur. Pro quo recolenda sunt, quę dixi *romo 1. de Insiura, disp. 8. sect. 2. num. 22.* ubi notauimus, si peccatum furti alicubi reueretur, vel excommunicatione ipso facto puniatur, non excusari à reueratione, vel excommunicatione eum, qui furatus est cum animo non restituendi, etiam si post breuissimum tempus, v. g. intra horę quadrantem animo mutato rem domino restituat. Quia nimirum illa ablatio rei alienę cum animo retinendi graue nocuumentum infert ex se Domino rei, qui priuatur tunc re sua, & facultate eam recuperandi, & magnum periculum subit ne vnquam ei restituatur. Quare peccatum illud externum graue est, & dignum ex se reueratione, & censura independentem ab eo, quod postea nocuumentum vlerius sequatur, vel non sequatur. Sicut qui proicit hominem in flumen, cum animo non extrahendi, grauissimam ei infert iniuriam externam etiam si postea mutato animo eum ex flumine extrahat. Rursus *ibid. disp. 16. sect. 1. n. 6. & 16.* dixi, reueruato peccato furti grauis, intelligi reueruatam retentionem iniustam, quando bona fide, v. g. accepisti tibi rem alienam, & postea extante adhuc eadem re aliena apud te, super-

Card. de Lugo de virtute Fidei dinina.

uenit mala fides, & adhuc eam retines, quia tunc res incipit esse furtiua.

Ex his itaque, quę illis locis dixi, infero nunc retentionem libri, etiam per breue tempus, sed cum animo retinendi diutius, esse peccatum graue, non solum internum, & in affectu, sed etiam externum, & in effectu; sicut furtum cum animo retinendi, est peccatum graue externum, etiam si statim mutata voluntate res Domino restituatur: quare sicut furtum illud contrahet reuerationem, vel censuram furto impositam, ita de retentione dicendum videtur in casu nostro. Retentio enim externa cum animo retinendi diutius, graue periculum affert retinendi diutius, & ideo potest lege humana grauius prohiberi, & puniri. Cum ergo hac lege prohibeatur retentio grauius peccaminosa, omnis talis retentio comprehensa videtur. Quamuis autem retentio videatur significare actum externum grauius noxiū, qualis non videtur esse retentio breuissima, adhuc comprehendit illam in casu nostro, quia grauitas retentionis, non pendet solum ex effectu subsequuto, sed etiam ex periculo, quod affert in talibus circumstantiis, quod periculum graue est, quoties liber scienter retinetur, cum animo diutius retinendi. Sicut etiam *vsurpatio* grauis rei alienę, comprehendit *vsurpationem* factam cum animo retinendi, licet statim restitutio subsequatur; quia grauitas *vsurpationis* non desumitur solum ex effectu possea subsequuto, sed etiam ex periculo, quod secum affert actio illa externa in talibus circumstantiis, quod periculum sufficit, vt actio illa sit grauius noxia Domino; quod idem cum proportionem dicendum est de retentione libri hæretici, cum eadem sit ratio.

Excommunicatur etiam *imprimentes* prædictos libros: quo nomine intelliguntur omnes, qui vel typos ordinant, vel componunt, vel atramento tingunt, vel chartam madefaciunt, vel typis applicant, vel torcular premunt, vel aliter operam suam proximè ad impressionem adhibent: Dominus etiam typographi licet manibus suis non labore, quia hi omnes in communi loquendi modo, dicuntur imprimere. Videatur Sanchez *ubi supra num. 57.* & Suarez *num. 24.* qui alios referunt. Qui idem dicunt de Auctore libri; quod ego intelligo, quando ipse curat, quod liber imprimatur, nam si eo inscio, vel etiam conscio, sed non curante, nec impediante, alius librum imprimi faceret, non diceretur in rigore Auctor librum imprimere. Sicut neque ille qui characteres aneos, papyrum, & alia ad impressionem necessaria donat, quia hic non imprimit, vt fatentur communiter Doctores, & concursus ille videtur valde remotus, & externus ad opus impressionis.

Dubitat tamen nondè de illo, qui expensas impressionis tribuit, de quo Sayrus apud Sanchez *dicto num. 57.* dicit comprehendere nomine *imprimētis*; id tamen negant idem Sanchez *ubi*, Suarez *ubi supra*, Castro Palao *dicto §. 2. num. 13.* Ego distinguendum puto: si enim is auctor sit impressionis faciendę, & ad hoc conducit typographi operas, ipse quidem dicitur communiter imprimere. Sic enim mortuo Auctore dicuntur hæredes eius librum imprimere, curando apud Typographum, vt imprimatur, & sumptus soluendo. Vnde idem Sanchez ibi cum Vgolino fatetur comprehendere eum, qui librum

E E e impi

86

Libri hæretici reueruati etiam per breue tempus, sed cum animo retinendi diutius, est peccatum graue internum & externum.

90

Imprimentes libros prædictos excommunicantur. Imprimētis nomine qui nam intelligantur.

91

Imprimētis nomine an comprehendatur qui expensas impressionis tribuit.

imprimendum typographo tradit, siue sit, siue non sit libri Auctor, quia is communiter dicitur librum imprimere. Si autem impressionem non procreet, sed Auctori non habenti, & petenti ab eo sumptus subministrat, non dicitur librum imprimere. Sic enim Principes aliqui, quibus libri inscribuntur solent Auctori sumptus ministrare, qui tamen non ideo dicuntur libros illos imprimere, quamuis hi omnes possint ex alio capite excommunicationem incurere latam in eadem Bulla, contra fauentes hæreticis.

92
*An impressio-
nem corripi-
gentes.*

Dubatur decimò de iis, qui corrigunt impressionem vt errores emendantur: Quos Sayrus, & Graffius apud Sanchez vbi supra dicunt comprehendendi nomine imprimentium, quibus accedit Hurtado *disps. 76 §. ultimo*, & Castro Palao vbi supra; quia licet solum videantur inspicere id, quod iam impressum est, quatenus tamen ea actio, & correctio ordinatur, & iuuat vt iterum liber correctus imprimatur, videntur & ipsi sub imprimentibus comprehendendi. Contrariam sententiam docent Sanchez, & Suarez *locis citatis*, qui aduerget, hos incurere saltem censuram latam contra legentes. Posset tamen contingere, quod ij alunde haberent licentiam legendi libros prohibitos, & hæreticos, quare vndique liberi essent. Magis tamen placet hæc secunda sententia: quia actio illa extrinseca est operi impressionis, nec ij dicuntur communiter impressores, vel imprimere, sed correctores, & monitores impressoris. Nec obstat argumentum in contrarium adductum, quia etiam scriptores, qui librum ab Auctore scriptum, correctis, & politioribus characteribus transcribunt, vt typis mandentur, id faciunt vt liber correctus imprimatur, & tamen ij scriptores nullo modo dicuntur librum imprimere, sed præparare vt imprimatur.

93
*An transcri-
bentes librum
hæretici hac
Bulla censu-
ra comprehen-
dantur.*

Hac occasione dubitari potest vndecimò, An transcribentes librum hæretici hac Bulla censura comprehendantur. Affirmat Castro Palao *dicto §. 2. num. 15.* quia licet ij non sint imprimentes sunt tamen legentes, & retinentes, cum lectio & retentio ad transcribendum necessaria sit. Sed in primis ratio non videtur semper necessaria. Si v.g. famulus Domini habentis cum licentia illum librum, furtiuus temporibus eum in Domini cubiculo transcribat, quem librum famulus nullo modo retinet, sed dominus. Deinde finge, dominum dictare ex libro famulo transcribenti: tunc famulus nec retinet, nec legit librum, sed solum transcribit. Hi tamen casus rari, vel metaphisici sunt magis, quam morales, & adhuc famulus diceretur legens librum, non illum ex quo dominus dictat, sed quem ipse scribit; neque enim potest scribere, quin simul legat id, quod ipse scribit. Vnde idem dicendum videtur de illo, qui non transcribit sed excipit, & scribit tractatum, quem magister hæreticus de religione, vel hæresim continentem ex cathedra suis scholasticis, vel in cubiculo suo scriptori dictat.

94
*Excommuni-
cantur defen-
dentes eisdem
libros. Defen-
dentium no-
mine qui co-
prehendantur.*

Vltimo loco, eadem Bullæ clausula excommunicantur defendentes eisdem libros, *quomodo libet, ex quavis causa publice, vel occulte, quouis ingenio, vel colore.* in quibus verbis comprehenduntur, qui librum occultat ne deferatur, vel comburatur, vel qui vi aut fraude id impedit: qui conatur suadere librum bonum esse, atque ideo non dignum prohibitione, qui doctrinam prauam in eo contentam tueri conatur, & ab omni labe defendere. Hi enim omnes re, aut ver-

bis libros defendunt; & hoc licet eo prætextu faciant, vt veritas elucescat, vel disputandi gratia: id enim additur, *quouis ingenio, vel colore.* Vnde neque excusaretur dicendo, se id facere, veritates inueniantur ad hæreticum conuincendum. Videantur Sanchez *vbi supra num. 58*, Suarez, *num. 25.* & Castro Palao *dicto §. 2. n. 14.* qui censura eum, qui doctrinam bonam, & veram in libro contentam approbat, & laudat, dum tamen librum ipsum absolutè non censetur approbare: nec etiam, qui styllum, eloquentiam, phrasim, ingenium laudat, dum non arguat laudem, vel approbationem libri.

Castro Palao dubitat de eo, qui dicit, *hic liber optimus est, scilicet hæresis.* & refert Suarium *dicto num. 25.* dicentem eam esse defensionem prohibitam, quod idem Castro Palao verum putat, si verba illa coram aliis proferantur. Sed nescio vbi id non est apud Suarium inuenitur, qui id nolumus dixit, nec dicere debuit. Nam si liber hæretici de religione non tractet, sed de medicina, v.g. & tamen quia aliquam contineat hæresim, sit eo ipso prohibitus, non est cur non possit quis dicere, *hic liber non continet hæresim, optimus est*, nam reuera si hæresim non continet, non reprobat, sed ab omnibus cum approbatione legitur. Idem autem est dicere, *hic liber scilicet hæresis optimus est*, ac dicere; *si non continet hæresim, optimus esset*: in neutro enim casu laudatur liber absolutè, sed sub conditione si hæresim non contineret.

Dubitari tamen potest duodecimò, an sufficiat ad hanc excommunicationem contrahendam dicere, vel scribere apud se solum, *hic liber bonus est, & prohibitione indignus.* Non est autem dubium, si hæc verba dicantur, vel scribantur animo hæretico sufficere ad excommunicationem ob hæresim externam incurendam. Sed quæstio est de excommunicatione præcisè contra defendentes hos hæreticorum libros. Et quidem si liber sit de religione nullam continens hæresim possunt ea verba dici sine hæresi interna; imò licet hæresim contineat, posset aliquis sine hæresi approbatione iudicare librum illum debere permitti, non obstante hæresi contenta, propter magnam utilitatem, quam aliunde afferre potest ad alios fines. P. Sanchez *vbi supra* cum Vgolino, quem affert, videtur differentiam agnoscere inter eum, qui solus proferat hæc verba nemine audiente, *hic liber optimus est*, & eum, qui solum etiam scribit in libri defensionem: hunc enim dicit incurere hanc censuram, etiam si nulli scriptum communicet, illum verò alterum non incurere, quia illa non est defensio.

P. Castro Palao *dicto num. 14.* dicit si argumenta dissoluas, quibus liber impugnatur, vel in eius fauorem rationes inuestiges, affici te hac censura, etiam si omnia hæc occulte, & solus facias. Pro quo affert Sancium, & Suarium, sed immerito, cum id nusquam dixerint, sed solum quando publice, vel occulte facit, ipse autem de suo addidit verba illa, & solum, quæ illi non posuerunt: nec idem est occultè facere ac apud se solum, cum occulta sint quæ coram paucis fiunt, vt constat. Quod verò magis miror, paulo post idem Auctor agnoscit discrimen inter proferentem, vel scribentem apud se solum, verba illa, *hic liber non est prohibitus, aut combustionis dignus*, ita vt scribens censuram incurat, non verò ore proferens.

proferens, quia scriptura est quid permanens, & per illam continuò defendis, at verba statim transeunt. Quod non video quomodo cohaereat cum iis, quæ paulò ante dixerat, defendentem, & inuestigantem rationes contrahere censuram, licet solus & sine auditoribus id faciat.

98 Ego puto, formaliter loquendo, nullam esse differentiam inter vocem, & scripturam, nec Suarez ullam agnouit, sed de utraque dixit esse defensionem, siue publicè, siue occultè fiat: nihil tamen dixit de eo, qui solus apud se loquitur, vel scribit. Esse tamen potest differentia materialis ob quam communiter loquendo qui solus scribit, non verò qui solus loquitur, dicatur defendere. Nam defendere est armare librum, & munire illum, contra oppugnare, vel comburere volentes. Dux autem dicitur munire arcem, quando tormenta bellica in ea locat, quibus oppugnatores repelli possint, & licet solus id faciat, verè arcem munit. Si tamen Dux tormenta ibi collocaret, quando hostes non possunt venire, eo animo ea statim auferendi, & solum ad videndum, an locus capax sit, non diceret adhuc arcem muniisse, sed voluisse experiri, an muniti posset. Sic ergo loquens apud se solum non defendit, aut munit librum cum voces illæ in iis circumstantiis neminem possint detertere à libro impugnando. Quod idem propter eandem rationem dicendum esset, si aliquis apud se solum clauso cubiculo id scriberet, quando nemo ingredi, aut superuenire potest, qui scripturam legat, & cum animo sumo lacerandi, vel comburendi statim scripturam, ita ut nullum sit periculum, quod ad manus alicuius vnquam veniat. Quia tamen casus hic non est moralis, sed semper periculum esse potest, quod scriptura quantumlibet in occulto facta, & clausa, ab aliquo superueniente videri possit, videtur iam esse defensio, & munimen libri, cum possit ea scriptura oppugnatores aliquo modo detertere, atque ideo liber iam sit magis munitus, & armatus contra oppugnare volentes: quare materialiter loquendo, & secundum moralem, & communem rerum contingentiam, possumus differentiam illam inter scribentem & proferentem agnoscere.

99 Dubitatur decimotertiò de eo, qui dicit, *ego volo hunc librum defendere*: an si ulterius non progrediatur, censuram hanc incurrit. Vgolinnus, quem affert & sequitur Sanchez *dicto num. 58.* negant incurrit, quia id non est defendere, sed ostendere animum defendendi: secus verò si iam in procinctu es, & prouocares ad certamen; quia ipsamet prouocatio, & ad certamen preparatio est defensio quædam. Sicut dux ille dicitur arcem defendere, qui contra hostem armatus stat, etsi actu non pugnet. Quibus consentit etiam Farinacius *de hæresi quæst. 180. num. 12.* Alij tamen, quibus magis assentior, dicunt, regulariter loquendo, hunc incurrit censuram; ita Castro Palao *dicto num. 14.* quia illa significatio voluntatis retrahit impugnare volentes, videntes librum esse patrono, & defensore munitum: quare hæc ipsa voluntatis significatio est defensio: liber enim non solum rationibus, sed etiam auctoritate defendi potest; quæ certè auctoritate munitur liber cum aliquis se eius defensorem profertur. Quod multò magis in casu nostro locum videtur habere, in quo verbis Bullæ designantur non solum *defendentes*, sed etiam, *quomodolibet*, *defendentes*, quod verbum ampliat si

Card. de Lugo de virtute Fidei diuina,

gnificationem ad eos etiam, qui non in omni rigore, sed in aliquo latiori etiam, & minù proprio sensu defendere videntur.

Dubitari potest decimoquartò, An incurrit hanc censuram, qui apud Sedem Apostolicam consulit, vel procurat, ne liber aliquis hæretici auper editus tractans de religione, vel hæresim continens nominetur in indice librorum prohibitorum: qui casus non semel mihi contigit. Et videtur ex supradictis id non posse sine censura fieri, quia nomine defendentium, doctores ut vidimus, intelligunt eos, qui impediunt, ne liber comburatur, vel deferatur, aut extirpetur, vel qui suadent, librum non esse prohibitionem dignum. Aliunde verò videtur hoc officium non esse prohibitum: quia contingere potest, quod summus Pontifex, & sacra Congregatio Cardinalium ab eo deputatorum, ob rationabiles causas iudicet, esse aliquando dissimulandum cum aliquo, cuius emendatio, & conuersio speratur, & qui euulgatione illa, & nominatione magis irritaretur, & rueret in peius: quo casu sicut ipse Pontifex potest id facere, ita potest petere consilium, ut videat, an id expediat: quare potest ei id consilium dari, quod in his circumstantiis vtilius ad fidei negotium existimatur. Et quidem aliquando interrogatus id ego consului, non quidem ut liber positivè approbaretur, aut permitteretur, vel censeretur à prohibitione Bullæ cænæ immunis, sed ut ad tempus differretur eius expressio in indice, cum ea necessaria non esset, ut liber hæretici de religione tractans censeretur ipso facto prohibitus. Aliunde verò: in iis libris errores, & deliria ipsorum hæreticorum ex professo impugnabantur, quod testimonium efficacius videbatur pro Ecclesiæ auctoritate, salutem ex inimicis ipsis obtinentis paulatim ad veritatis viam accedentibus, & non longè iam à recta via sentientibus: in quibus circumstantiis absque vilo scrupulo credo posse id consuli, nec id esse liberos hæreticorum defendere. Non enim laudatur, nec approbatur liber, nec asseritur non esse prohibitionem dignum, imò nec procuratur, quod non prohibeatur, cum iam supponatur ex Bullæ ipsius verbis prohibitus, sed solum consulitur dissimulatio, & dilatio expressionis, quæ expressio non est necessaria ad prohibitionem, sed fit ad maiorem abundantiam, & cautelam. Atque id totum non fit in fauorem libri, vel Auctoris, sed in fauorem fidei & Ecclesiæ, qui noceret publicatio, & expressio in illis circumstantiis. Denique quia id totum fit apud Sedem Apostolicam, & Summum Pontificem, à quo sicut absque violatione Bullæ peti potest facultas legendi eiusmodi libros pro vna, & pluribus personis, sic posset peti facultas generalis pro integra prouincia, vel pro omnibus generaliter, ad tempus aliquod, concurrentibus rationabilibus causis, quæ id forte vtile suaderent. Minus autem est consulere, ut non vigeat nominatio pro legis obseruantia, quam petere legis dispensationem, vel abrogationem. Non videtur itaque pœnam legis violatæ incurrit, qui apud ipsum legis Auctorem agit, ut iustis de causis legis rigor in aliquo casu mitigetur, vel non vigeat eius executio: quia non potest lex violari, nisi legislatore inuito, qui non potest esse inuitus dum vel consilium petit, vel saltem audit, quæ de iura reuerentia, & summissione eidem proponuntur.

E E c 2

§. IV.

100
An incurrit
hanc censuram
qui apud Se-
dem Aposto-
licam procu-
rat ne liber
hæretici no-
minetur in
indice librorum
prohibitorum.

§. IV.

De penis contra hæreticorum libros legentes, vel habentes.

101 **P**recipua, & prima pœna est excommunicatio maior Papæ reservata in Bulla cœnæ: quam tamen excommunicationem non incurrit nisi qui scienter legit, habet, vel defendit librum hæretici: nam in Bulla exprimuntur solum scienter hæc facientes. Vnde si sit ignorantia etiam culpabilis, & crassa, qua ignoratur Auctorem esse hæreticum, vel librum tractare de religione, aut hæresim continere, excusabit ab hac excommunicatione, vt cum aliis tradunt Suarez *dicta sect. 2. num. 17.* & Sanchez *dicto cap. 10. num. 38. & 39.* vbi aduertit non excusari, qui scit auctorem esse hæreticum, quamuis nesciat in particulari, quis sit Auctor: sicut sufficit scire, quod continet hæresim, licet ignoretur hæresis in particulari.

102 Additamen Sanchez *dicto num. 38.* non excusare ignorantiam ab hac censura, quando esset adeo crassa, vt esset ingens temeritas, quod rursus explicat reperiri, quando præcessit vehemens suspicio de malitia libri, quod idem in genere de omni lege pœnam imponente facienti scienter docuerat lib. 9. de matrimonio disp. 3. 2. num. 39. vbi num. 40. idem extendit ad ignorantiam affectatam, qua quis eligit nescire, vt liberius delinquat, quam ignorantiam dicit scientiæ equiparari. Quod idem de ignorantia affectata dixit Suarez *dicto num. 17.* Caterum idem Sanchez de ignorantia affectata *dicto c. 10. num. 38.* contrarium expresse docet, & dicit ignorantiam affectatam, qua quis affectat nescire, vt liberius legat, excusare à censura, quia reuera ille non legit scienter: vbi non tam miror eum sibi eisdem verbis contradicere: (sapientis enim est mutare sententiam,) quam nullam facere mentionem sententiæ contrariæ, prius à se traditæ, & ex professo probatæ, vt saltem eam retractaret, & rationem redderet mutationis illius.

103 Hanc eadem contradictionem, seu inconstantiam inuenies in Castro Palao, qui in eodem 1. tomo Sancij vestigiis inhaerens, vtramque sententiam contrariam in diuersis locis amplexus est. Nam tractat. 2. Disp. 1. puncto 18. num. 1. dicit ignorantiam affectatam equiparari scientiæ, & ideo non excusare à pœna imposita scienter facienti, iuxta primam Sancij sententiam ex libro 9. de matrimonio, quam assertit. Postea verò tract. 4. disp. 2. puncto 10. §. 2. num. 1. secundam Sancij sententiam sequutus, quem ibi assertit, dicit legentem libros hæreticorum cum ignorantia affectata non incurrere hanc censuram, quia lata est contra scienter legentes. In quo Auctore minùs excusabilis est contradictio in vno, & eodem tomo contenta, quam apud Sanchez, qui in diuerso opere, & post longum tempus mutauit, quare ipsum retractasse postea priorem sententiam dixit Diana 3. part. tract. 6. miscellaneo resolut. 7. Suarez autem *dicto num. 17.* priorem Sancij sententiam amplexus est, quia ipsa verba huius legis non restringi, sed ampliari debere putauit, vtpote quæ non sit odiosa, sed fidei fauorabilis, vt supra vidimus.

Ego tamen magis assentior secundæ Sancij sententiæ, & puto ignorantiam non temerariam, sed tamen affectatam excusare ab hac censura, quam tenent etiam Filliucius, Bonacina & Diana, quos refert, & sequitur Diana loco proxime citato, quibus adde Gasparem Hurtado, & Celsinum, quos assertit, & sequitur idem Diana part. 5. tract. 9. de excommunicatione resolut. 17. quia vndecunque ignorantia proveniat, tollit scientiam, quæ ad hanc censuram necessario exigitur, cum in solos scienter operantes lata sit. Notat tamen bene Suarez, non requiri scientiam eundem: sufficit enim testimonium fide dignum, vel publica fama, vel quid simile.

Secunda pœna, vel quasi pœna violentum hanc legem est, quod sunt de hæresi suspecti, quod quidem ad forum conscientie parum refert, quia in eo foro standum est confessioni penitentis. In foro autem externo, & quoad iudicem causarum fidei, quæstio esse solet an legentes, retinentes, &c. productos libros suspecti sint leuiter, vel etiam vehementer de hæresi, & qualiter torqueri, vel puniri possint. De quo videti possunt Castro Palao *dicto tract. 4. disp. 2. puncti 10. §. 4.* & Diana parte 4. tract. 7. de penis delictorum, &c. resolutione 6. qui alios plures referunt, & ferè id totum ad prudentiam, & arbitrium iudicum remittendum dicunt, qui ex variis personarum, librorum, materiæ, & aliis circumstantiis iudicare debent, an id ingerat veram hæresis suspicionem, an nullam, an leuem, an vehementem, vel etiam violentam, neque enim vna generalis regula tradi potest, cum id totum ex innumeris circumstantiis dependeat.

Tertiò, & ferè eodem modo solent prædicti aliquando haberi pro hæreticorum fautoribus, præsertim imprimentes, scribentes, transportantes hæreticorum libros. Id tamen totum pendet etiam ex circumstantiis iudicum arbitrio ponderandis, de quibus videti potest Castro Palao *ubi supra*, & alij quos assertit, nam id etiam totum ad forum merè externum spectat.

Duo restant, quæ magis spectant ad forum conscientie. Primum est, an excusentur à censura, qui eos libros propria auctoritate comburant. Non desunt, qui eos à peccato excusent: quam sententiam probabilem esse significat Diana 1. part. tract. de Bulla Cruciatæ, resolut. 37. & propterea assertit Zanchinum in tract. de hæreticis, cap. 7. num. 7. & repertorium inquisitorum vet. lib. 1. & Filliucium tract. 16. cap. 3. num. 45. & tract. 12. cap. 7. num. 208. & fauere videtur Bonacina tom. 3. disput. 1. de excommunicationibus Bulla Cœnæ, quæst. 2. puncto 4. num. 18. Sed Auctor illius repertorii est multo antiquior Iulio III. qui in Bulla sua, quæ incipit, cum meditatio precepit, vt ij libri ad inquisitores deferantur, quam Bullam integram refert Penna in vltima parte directorij, & illius partem refert Castro Palao *dicto puncto 10. §. 2. numero 12.* Filliucius verò in primo loco supra allegato, loquitur solum de excommunicatione Bullæ Cœnæ, quam quidem fatemur non incurri à comburentibus libros, cum non sint retinentes. In secundo autem loco licet generaliter dicat non incurrere excommunicationem, non tamen dicat id licet fieri, & videtur etiam intelligendus de excommunicatione Bullæ Cœnæ, non de illa alia Iulij III. qui non solum id prohibuit, sed etiam excommunicationem

nem apposuit. Alios etiam plures auctores pro ea opinione affert Sanctarellus *tratt. de hæresi, cap. 13, dub. unico, n. 16*. Sed ij sunt antiquiores, & qui Bullam Iulij III. præcesserunt.

107

Omnes ergo communiter dicunt, hodie esse obligationem tradendi hos libros inquisitoribus propter speciale præceptum sub excommunicatione impositum, ut diximus: Ita Suarez in *præfenti dicta sect. 2. num. 23*. Sanchez *dicto c. 10. n. 56*. Hurtado *dicta disp. 76. §. 3*. Azor, Farinacius, & alij plurimi, quos congerunt, & sequuntur Castro Palao, & Diana locis citatis. Cum autem hoc totum fundetur in iure humano, & voluntate Summi Pontificis id præcipientis, non oportet alias rationes superaddere. Aduertunt tamen bene prædicti Auctores, si quis propria auctoritate eos libros combureret, non incurrere excommunicationem Bullæ Cæne, sed aliam, quia illa est contra retinentes, qui autem librum comburit, non retinet, nisi fortè iam antea culpabiliter, & scienter retinisset: tunc enim iam Bullæ excommunicationem incurrisset, à qua per combustionem sequentem non liberatur, imò nec tradendo libros inquisitori, sed indiget absolutione, ut constat.

108

Secundum dubium esse potest, an legentes, vel retinentes libros alios prohibitos, qui non sunt hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes, incurrant excommunicationem. De quo in vniuersum consulenda sunt edita, & prohibitiones promulgatæ ab Inquisitoribus in suis prouinciis & territoriis. Et videri possunt Suarez *dicta sect. 2. numero 29*. Sanchez *num. 26*. & Castro Palao *dicto puncto 10. in principio, & §. 1. num. 2. & 7*. apud quos constat censuræ pœnam extensam esse, ad aliquos alios libros: & in vniuersum Pius IV. in sua Bulla relata ante indicem librorum prohibitorum expressè statuit, ut qui hæreticorum libros, vel falsis Auctoris scripta propter hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem damnata, atque prohibita legerit, habuerit, ipsò iure in excommunicationis pœnam incidat, eamque ob causam in eum, tanquam de hæresi suspectum inquiri, & procedi liceat: præter alias penas super hoc ab Apostolica sede, sacrisque canonibus constitutas. Qui autem libros alia de causa prohibitos legerit, habuerit, præter peccati mortalis reatum Episcoporum arbitrio seuerè se nouerit puniendum. Factæ sunt etiam aliæ extensiones excommunicationis, & aliquando reseruatæ ad libros Astrologiæ iudiciariæ, ad libros quosunque hæresiarcharum, & ad aliquos libros Hebræorum, quæ videri possunt apud Suarez, & Castrum Palao locis citatis.

De denunciatione, & obligatione denunciandi hæreticos reuocantur.

Agendum hic esset de denunciatione, & obligatione denunciandi hæreticos, quod est aliud medium, quo Ecclesia utitur ad hæreticos corrigendos, & coercendos. De hoc tamen dixi quantum satis est *disp. 38. de Iust. & Iure sect. 2.* quibus nihil nunc addendum videtur, & videri possunt, vltra Auctores ibi citatos, Suarez in *præfenti disputatione vigesima, sectione quarta*, & Castro Palao primo tomo *tractatu quarto, disputatione tertia, puncto quarto*.

Card. de Lugo de virtute Fidei diuinæ.

DISPUTATIO XXII.

De Communicatione cum hæreticis prohibita, vbi de communicatione cum aliis infidelibus.

SECTIO I. An ratione excommunicationis prohibita nobis sit communicatio cum hæreticis.

II. De communicatione prohibita cum hæreticis in matrimonio, vbi de separatione à coniuge in hæresim lapsò.

III. Quando, & quomodo possit, vel debeat coniux à coniuge hæretico diuertere.

IV. De communicatione civili cum Paganis, & præsertim cum Iudeis prohibita.

V. Disputatio cum infidelibus, an, & quomodo licita sit.

Hoc est aliud medium vtile, & necessarium contra hæreticos, communicationem cum illis interdicens. Quia verò non solum cum hæreticis, sed etiam cum aliis infidelibus, imò in pluribus aliquando casibus, & strictius, communicatio fidelibus prohibetur; comprehendemus hac disputatione, quæ ad communicationem etiam cum aliis infidelibus illicitam spectant, quam partem ad hunc locum remisimus, cum debuisset superius examinari, quando de infidelibus non baptizatis sermo fuit. Agemus autem prius de iis, quæ propria sunt hæreticorum, postea de iis, quæ pertinent ad alios infideles, postea denique de iis, quæ vtriusque communia sunt.

SECTIO I.

An ratione excommunicationis prohibita nobis sit communicatio cum hæreticis.

Suppono, hanc communicationem posse aliquid esse illicitam propter scandalum, vel propter periculum peruersionis, vel aliquid aliud: nunc verò solum querimus, an ex hoc præcisè capite, quod hæretici omnes excommunicati sunt, vi suppono ex disputatione sequenti, reddatur illicita communicatio cum illis. Est autem duplex excommunicatio, altera sacra, seu in rebus sacris, altera civilis, seu in rebus profanis, & civilibus, & de vtraque potest questio procedere.

Prima sententia docet, quoties constat aliquem esse hæreticum, cò ipso prohibitam esse

E E c 3 cum